

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

**FUNKTIONELLT SATSPERSPEKTIV
OCH TEXTBINDNING**

Daniel Kokko

C-uppsats, 10 poäng
Svenska, fördjupningskurs I
Höstterminen 2005
Handledare: Jenny Nilsson
Examinator: Benjamin Lyngfelt

Sammandrag

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka hur Jan Firbas (1992) variant av Pragskolan, också känd som *functional sentence perspective* (*funktionellt satsperspektiv*, *FSP*), kan användas vid en analys av textbindning. Tanken med att applicera Firbas, som huvudsakligen har satsen som största analysenhet, på en text, är att därigenom kunna påvisa ett formellt samband mellan sats- och textnivå.

I kapitel 4 och 5 presenteras Firbas teori genom en praktisk steg-för-steg-analys av en text. Syftet med detta är, förutom att presentera Firbas, också att visa hur jag praktiskt gått tillväga vid analysen av de fem inledande styckena i August Strindbergs *Röda Rummet*, som legat till grund för resultaten och diskussionen i kapitel 6 respektive 7. Analysmetoden som visas i kapitel 5 på ett kortare textstycke är alltså samma metod jag använt mig av i analysen av *Röda Rummet*. Några centrala begrepp är *distributionsfält*, *dynamiska semantiska funktioner*, *kommunikativ dynamism*, *tema*, *transition* och *rema*.

I avsnitt 5.4. tar jag även upp ett problem som teorin har med att skilja mellan de dynamiska semantiska funktionerna *Setting* och *Specifikation*, ett fenomen som av Firbas kallas *potentialitet*. I samband med detta tar jag upp svårigheten i att applicera FSP på språk med mer satsgrammatisk ordföljd, då teorin ursprungligen använts för att analysera tjeckiska, ett språk med mer textgrammatisk ordföljd.

I kapitel 6 visar jag de sätt jag funnit att *temaprogession* och *temaupprepning* realiseras i materialet, varefter jag visar kedjor av semantiska samband som jag funnit mellan element i texten, för att därefter i visa på samband mellan textens *icke-tematiska* element.

I kapitel 7 diskuterar jag sambandet mellan sats- och textnivå och tillämpningar för FSP och Firbas.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Syfte	4
2.1 Avgränsningar	4
3. Material	5
4. Teoretisk bakgrund	6
4.1. Grundantaganden i FSP	6
4.2. Satser och distributionsfält	7
4.3. Kommunikativ dynamism och distributionsfält	8
5. Analys: <i>Felix Maximilian</i>	10
5.1. Dynamiska semantiska funktioner och kontextbundenhet	10
5.2. Skalorna av dynamiska semantiska funktioner	13
5.3. Det funktionella satsperspektivet	15
5.4. Setting eller Specifikation?	19
6. Resultat	23
6.1. Temaprogression	23
6.2. Temaupprepning	25
6.3. Semantiska samband	29
6.4. Samband mellan textens icke-tematiska element	31
7. Diskussion	33
7.1. Sambandet mellan sats- och textnivå	33
7.2. Tillämpningsområden för FSP och Firbas	35

Litteraturlista

Bilaga 1: *Röda Rummet*

Bilaga 2: *Analys: Röda Rummet*

1. Inledning

Det finns onekligen en stor förvirring gällande termerna *tema* och *rema*, *informationsstruktur*, *linearitet* och allt som kommer därtill. Förhoppningsvis kan den här uppsatsen bidra till att reda ut begreppen något.

Jag har valt att utgå ifrån teorin om *functional sentence perspective* (hädanefter *funktionellt satsperspektiv*, eller *FSP*) så som den framställs i Firbas 1992, då den ger ett formellt ramverk att utgå ifrån när man analyserar ett yttrandes tema och rema. Poängen med att använda funktionellt satsperspektiv-modellen och dess ramverk som utgångspunkt är att undvika att hänfälla till att använda termerna *tema* och *rema* som baserade enbart på linearitet¹ eller enbart kontext,² eller i analysen utgå från formuleringar som *tema* är ”det som satsen handlar om” och *rema* är ”det som utsägs om temat” (SAG 4:431).

Det är viktigt att betona att *tema* och *rema* i den här uppsatsen alltså inte betraktas som ensidigt baserade på antingen linearitet, kontext eller olika semantiska aspekter – tematicitet och rematicitet betraktas som baserade på ett amalgam av alla tre faktorerna, som vägs samman i termen *communicative dynamism* (hädanefter *kommunikativ dynamism*, eller *KD*), ett begrepp jag återkommer till och förklarar i kapitel 4 och 5.

En anmärkning som är relevant att göra redan i det här stadiet, är att en FSP-analys sällan skulle bli exakt likadan om två olika personer analyserade samma text. Det här beror helt enkelt på att en analys av kommunikation, precis som kommunikationen själv, är och måste vara en fråga om tolkningar – tolkningar som alltid är bundna till de människor som agerar uttolkare. Eftersom kommunikation alltså är bunden till människor, deras omgivning, erfarenheter och situation (i ordens vidaste bemärkelser), och alltid handlar om tolkningar, är

¹ En linjär definition innebär ungefär att *tema* betraktas som det som ordföljdmässigt befinner sig till vänster i satsen, och *rema* som det som befinner sig till höger i satsen.

² En kontextbaserad definition innebär ungefär att *tema* betraktas som ”känd information” och *rema* som ”ny information”.

kommunikation ett dynamiskt fenomen, där absoluta värden sällan, om någonsin, finns.

Skillnaden mellan strukturell och funktionell analys är i hög grad skillnaden mellan just statiskt och dynamiskt. Ur ett strukturellt perspektiv utgår man från en (ofta) konkret iakttagbar uppbyggnad av delar som utgörs av mindre delar och samtidigt är delar i större strukturer, men som kan kategoriseras i relativ isolering. Ur ett kommunikativt eller funktionellt perspektiv däremot, kan ingenting betraktas i isolering, helt enkelt eftersom alla delar i kommunikationen är beroende av varandra, bygger upp varandra och påverkar varandra samtidigt.

Det är dessa grundläggande antaganden jag utgått från när jag skrivit uppsatsen, och det är viktigt att hålla dem i bakhuvudet när man läser den.

Här följer en kort översikt över strukturen i uppsatsen:

I kapitel 4 redogör jag vissa grundantaganden som Firbas gör, och förklarar en del nödvändig terminologi. Jag börjar förklara termerna *kommunikativ dynamism* och *distributionsfält*, och visar dessutom en praktisk analys av indelningen i distributionsfält.

I kapitel 5 använder jag den fältindelade texten från kapitel 4 för att steg för steg visa hur jag gått tillväga vid analysen av det funktionella satsperspektivet. Syftet med det här kapitlet är att 1) presentera Firbas' FSP-variant, som jag använt mig av 2) visa hur man praktiskt går tillväga när man gör en analys med den här teorin och 3) visa hur jag själv resonerat när jag gjort analysen som står till grund för kapitel 6 och 7, och som finns i sin helhet i bilaga 2. Jag börjar med att i avsnitt 5.1. analysera dynamiska semantiska funktioner och *kontextbundenhet*. I avsnitt 5.2. presenteras de tre skalor av dynamiska semantiska funktioner, *presentationsskalan*, *kvalitetskalan* och *den kombinerade skalan*, som efter hand byggs upp och påvisats i föregående avsnitt. I avsnitt 5.3. analyseras det funktionella satsperspektivet i texten utifrån de analysen av dynamiska semantiska funktioner och kontextbundenhet som gjordes i avsnitt 5.1., sammanvägt med linearitet som en ytterligare faktor. *Kommunikativ dynamism* klargörs ytterligare, och *tema*, *transition* och *rema* så som de definieras av Firbas, förklaras. I avsnitt 5.4. tar jag upp svårigheten att skilja de dynamiska semantiska funktionerna *Setting* och *Specifikation* åt, vilket i dessa fall också gör det svårt att skilja på tema och rema. Detta kallas *potentialitet*.

I kapitel 6 presenterar jag de resultat jag fått av att använda Firbas för att analysera textbindning. Som grund för kapitel 6 har jag gjort en analys av de fem första styckena i August Strindbergs *Röda Rummet*,

där jag gått tillväga på samma sätt som vid analysen av texten i kapitel 5 (hela analysen av *Röda Rummet* finns i bilaga 2). Jag visar de sätt jag funnit att *temaprogession* och *temaupprepnig* realiseras i materialet i avsnitt 6.1. respektive 6.2. I avsnitt 6.3. visar jag kedjor av semantiska samband som jag funnit mellan element i texten, för att därefter i avsnitt 6.4. visa på samband mellan textens *icke-tematiska* element.

Kapitel 7 är en diskussion av resultaten, FSP och Firbas. I avsnitt 7.1. diskuterar jag sambandet mellan sats- och textnivå, och hur Firbas kan bidra till att belysa detta genom att hans teori, som huvudsakligen behandlar satsnivån, används för att analysera samband på textnivå. I avsnitt 7.2. diskuterar jag mer allmänt (dvs. utan att binda det analyserade materialet) FSP och Firbas, och dessas tillämpningsområden.

2. Syfte

Den här uppsatsens syfte är att analysera de fem första styckena i August Strindbergs *Röda Rummet* utifrån teorin om funktionellt satsperspektiv, så som den framställs i Firbas (1992), för att utifrån detta undersöka vad Firbas kan bidra till att belysa gällande textbindning och textkoherens, dvs. hur en text hänger ihop.

2.1. Avgränsningar

Jag har valt att avgränsa uppsatsen till att enbart behandla verbala distributionsfält (se kapitel 4) på satsnivå och endast i förbigående kommentera det funktionella satsperspektivet hos andra typer av distributionsfält, som t.ex. nominalfraser och prepositionsfraser.

Av de tre FSP-faktorerna har jag valt att lägga koncentrationen på de semantiska sidorna, då det också är dessa Firbas lägger störst vikt på. Därför kommenteras de två andra faktorerna, linearitet och kontext, inte i egna avsnitt, utan enbart i förhållande till andra fenomen där de spelar in. Däremot har jag givetvis tagit hänsyn till alla tre faktorer i analyserna, vilket också bör vara tydligt i kapitel 5.

3. Material

I den här uppsatsen analyseras två textstycken. Dels ett kortare i kapitel 5, där det praktiska tillvägagångssättet vid FSP-analys presenteras, dels ett längre textstycke som är grund för resultaten i kapitel 6 och presenteras fullständigt i bilagan.

Texten som analyseras i kapitel 5 är inledningen till Sture Dahlströms novell *Felix Maximilian* från samlingen *Jag tänker ofta på Céline* (2005:66). Jag har valt texten för att den har en tydlig och enkel uppdelning av distributionsfält och är relativt lättanalyserad både i *dynamiska semantiska funktioner* (se kapitel 5) och ur funktionellt satsperspektiv. Den lämpar sig helt enkelt bra för att illustrera tillvägagångssättet vid FSP-analys.

Texten, vars analys är grunden för kapitel 6, är de första fem styckena i August Strindbergs *Röda Rummet* (urspr. 1879, här 1993:7–9). Jag valde den här texten att göra en FSP-analys på för den känsla av liv och rörelse som jag förknippade textstycket med sedan första gången jag läste boken. En fördel med *Röda Rummet* är att den inte är översatt från ett annat språk, vilket eliminerar risken för att ordföljd och formuleringar smittar av sig från källspråket.

4. Teoretisk bakgrund

När man börjar titta på teorin om funktionellt satsperspektiv, kan det till en början verka snårigt. Svårigheten med att förklara FSP är att begreppen i teorin är ömsesidigt beroende av varandra, på så sätt att man behöver förstå ett begrepp innan man kan förstå ett andra, medan det andra samtidigt är nödvändigt för att man ska förstå det första. Till exempel behöver man ha en förståelse av begreppet *distributionsfält* innan man kan förstå *kommunikativ dynamism*, men för att ha en full förståelse av *distributionsfält* måste man förstå *kommunikativ dynamism*. Det här gör att man måste förenkla ett av begreppen till att börja med, för att sedan kunna förklara det andra begreppet, och sedan återgå till det första begreppet och då kunna få en full förståelse av det.

Jag har valt att börja med att klargöra vissa grundantaganden i teorin om funktionellt satsperspektiv, där bland annat *perspektiv* och *orientering* tas upp. Därefter redogörs för vad som menas med *sats* och *distributionsfält*, två begrepp som har med varandra att göra. Sedan går jag in på begreppet *kommunikativ dynamism*, och därefter tillbaka till indelningen av *distributionsfält*, som demonstreras praktiskt på ett textstycke. I kapitel 5 kommer grunden som lagts ut i detta kapitel att användas för en steg-för-steg-analys av det funktionella satsperspektivet i texten.

4.1. Grundantaganden i FSP

Teorin om funktionellt satsperspektiv utgår från att yttranden görs för att uppnå ett kommunikativt mål i en given kontext. *Funktionell* kommer alltså av att analysen utgår från hur yttranden fungerar i (i det här fallet skriven) kommunikation. Yttranden är enligt FSP-teorin orienterade mot ett visst språkligt element, dvs. bygger upp mot det element som har högst kommunikativ dynamism i distributionsfältet. Detta ger benämningen *satsorientering*, eller med ett annat uttryck *satsperspektiv*. *Orientering* och *perspektiv* är här synonyma, och syftar båda på nyss nämnda uppbyggande mot ett visst språkligt element som är yttrandets kommunikativa slutpunkt.

4.2. Satser och distributionsfält

Firbas (1992:15) antar Trosts (1962:267, 1987:148) definition av satsen som ett fält av syntaktiska relationer som antingen är determinativa eller kopulativa. Ord som inte står i syntaktisk relation antingen till något föregående ord eller något efterföljande ord, avgränsar satsen. Ett exempel för att illustrera detta är: *När jag lagt mig i sängen, somnade jag. Efter ett tag vaknade jag.* Avgränsningen mellan satserna grundar sig på att *jag* i slutet av den första satsen saknar syntaktisk relation till adverbialet *Efter ett tag*. Om de hade varit relaterade, skulle adverbialet hört till den första satsen och dess predikationsbas hade varit jag-referentens somnande. Detta är nu inte fallet, utan adverbialets predikationsbas är jag-referentens vaknande i den andra satsen.

En prototypisk sats på svenska har ett predikatsverb, ett subjekt och ofta någon typ av objekt. Detta är ena ändpunkten i ett kontinuum av satser, vars andra ändpunkt är otypiska satser som kan sakna både predikat och subjekt. Definitionen av "sats" i "funktionellt satsperspektiv" är alltså vid, och innefattar även yttranden som *Hej!*, *Aj, som fan* och *Vilken tur!*

Kommunikativ dynamism, ett begrepp jag strax ska återkomma till, finns distribuerat över satsens olika delar. Distributionsfält på satsnivå (dvs. när fältet består av en hel sats), vilken är den högsta nivån FSP tar hänsyn till, är uppbyggda av underordnade distributionsfält, som består av fraser, bisatser och infinita satser (att-satser). Dessa är i sin tur uppbyggda av ytterligare underordnade distributionsfält, som exempelvis för NP består av huvudord och attribut. Distributionsfält är, liksom sats, ett relativt begrepp, och befinner sig på en flytande skala av typiskhet. Prototypen för ett distributionsfält är en huvudsats, med det finita predikats verbet som främsta grund för prototypikaliteten (Firbas 1992:15).

Distributionsfält är ett grundläggande begrepp för FSP, men innan jag kan gå in mer på dessa behöver vi titta närmare på begreppet *kommunikativ dynamism*. Det är ett svårgreppbart och lättflyktigt fenomen, men också helt grundläggande för teorin om funktionellt satsperspektiv.

4.3. Kommunikativ dynamism och distributionsfält

Kommunikativ dynamism anger i hur hög grad ett språkligt element bidrar till att uppnå ett yttrandes kommunikativa mål. Det är här viktigt att påpeka att *kommunikativt mål* inte har att göra med "sändarens" subjektiva mål eller syfte med ett yttrande, eller för den delen med "mottagarens" subjektiva uppfattning om yttrandets mål. När det talas om *kommunikativt mål* här och framöver är det alltså bara ett sätt att benämna det som FSP formellt försöker beskriva.

Enligt FSP är kommunikation ett dynamiskt och relativt fenomen, vilket gör att den grad av kommunikativ dynamism ett element bär också är relativ. Termen *kommunikativ dynamism* kommer alltså av att den grad av KD som bärs av ett språkligt element inte är en statisk egenskap hos elementet, utan avgörs av hur det fungerar tillsammans med alla andra element i den givna kontexten.

Termen är, som nämndes inledningsvis, ett amalgam av de tre faktorer som inverkar på det funktionella satsperspektivet: 1) semantiska faktorer, 2) kontextbundenhet och 3) linearitet.¹ Det finns vissa saker som bidrar till att öka den kommunikativa dynamismen hos ett språkligt element, och andra saker som bidrar till att minska den, och det är i hög grad just denna relativitet som gör kommunikativ dynamism så svårgripbart.

Ett bra sätt att få en förståelse för kommunikativ dynamism, distributionsfält för kommunikativ dynamism och teorin om funktionellt satsperspektiv över huvud taget, är att studera FSP-analyser, varför det också är precis vad vi ska göra, steg för steg. Följande textstycke är inledningen av Sture Dahlströms novell *Felix Maximilian*, som återfinns i samlingen *Jag tänker ofta på Céline* (2005:66).

(1) Felix Maximilian

(2) 1

(3) Färjan rister till (4) och vänder mot Köpenhamn. (5) Maximilian står vid relingen (6) och ser Sverige försvinna i diset. (7) Plötsligt börjar han sjunga högt (8) och går med långa steg över däckets. (9) Lätta poetsteg för att spara på skosulorna. (10) Flyt. (11) Hög på frihet och framtid och liv.

¹ Det bör tilläggas att en fjärde faktor, intonation, tillkommer i analys av talat språk, men denna faktor kommer inte att beröras närmare, då den här uppsatsen är en analys av skrivet språk.

Det finita verbet är den huvudsakliga indelaren av distributionsfält, vilket syns i tudelningen av de tre första grafiska meningarna, som alla består av två samordnade huvudsatser. Fälten (9) - (11) är indelade efter satskriteriet om syntaktisk relation. De betraktas som egna fält, då syntaktisk relation saknas mellan dem, vilket också i det här fallet markeras grafiskt med punkt, mellanrum och versal, dvs. med en uppdelning i grafiska meningar.

I nästa kapitel gör jag en fullständig analys av textstycket, vilket börjar med en analys av de funktionella semantiska förhållanden som råder inom fälten, och fortsätter med en analys av det funktionella satsperspektivet.

5. Analys: *Felix Maximilian*

I det här kapitlet visar jag hur man praktiskt går till väga när man gör en FSP-analys, steg för steg. Mitt syfte är att presentera teorin om funktionellt satsperspektiv som Firbas framställer den, och därigenom ge en bild av hur jag gått tillväga när jag gjort analysen av *Röda Rummet* som ligger till grund för kapitel 6 och 7.

Till att börja med analyserar jag *dynamiska semantiska funktioner* (hädanefter även *DSF*) och kontextbundenhet i avsnitt 5.1., varefter jag redogör för de tre skalorna av dynamiska semantiska funktioner, *presentationsskalan*, *kvalitetsskalan* och *den kombinerade skalan* i avsnitt 5.2. Sedan gör jag en analys av det funktionella satsperspektivet i varje fält, och förklarar kontinuerligt vilka ställningstaganden som står bakom resultaten i avsnitt 5.3. I avsnitt 5.4. tar jag till sist upp fenomenet *potentialitet*, som utgör ett problem i teorin.

5.1. Dynamiska semantiska funktioner och kontextbundenhet

Enligt Firbas (1992:66) kan verbet orientera kommunikationen mot antingen i) det fenomen som presenteras av subjektet, som då utför den dynamiska semantiska funktionen *Fenomen som presenteras* (hädanefter bara *Fenomen* eller *F*), i vilket fall verbet utför den dynamiska semantiska funktionen *Presentation av fenomen* (*Presentation* eller *P*), eller ii) den *Kvalitet* (*K*) (i vid bemärkelse) som tillskrivs det fenomen som uttrycks av subjektet, som då utför den dynamiska semantiska funktionen *Bärare av kvalitet* (*Bärare* eller *B*).

De två olika elementen i verbet kan orientera kommunikationen mot utgör två olika skalor av dynamiska semantiska funktioner. I fall (i) ovan, då kommunikationen är orienterad mot ett Fenomen som presenteras, är *presentationsskalan* realiserad. I fall (ii) ovan, då kommunikationen är orienterad mot en Kvalitet (eller dess Specifikation, se nedan), är *kvalitetsskalan* realiserad.

Distributionsfält (1) och (2) är lite speciella när det gäller analysen av dynamiska semantiska funktioner. Jag har valt att behandla normalfallen

först, för att sedan återkomma till att analysera fält (1) och (2) i samband med fält (10) nedan.

I distributionsfält (3) fungerar *Färjan* som Bärare och verbet *ristar till* som Kvalitet. I (4), som är samordnad med (3), tillskrivs det utelämnade Bärar-elementet ytterligare en kvalitet med *vänder*. Kvalitet ska, som sagt, förstås i en vid bemärkelse, och ur ett funktionellt perspektiv. Distinktionen ”dynamisk” för att beskriva de semantiska funktionerna kommer alltså av att ett elements funktion avgörs av vilken roll det spelar i den givna kontexten, och inte är en statisk egenskap.

I (4) har *mot Köpenhamn* en dynamisk semantisk funktion som inte nämnts tidigare, *Specifikation av kvalitet (Specifikation eller S)*. Adverbialet är här en utökning av kvaliteten som ges av verbet.

I (5) är *Står Kvalitet* och *vid relingen* Specifikation. Här kommer också textens första kontextberoende element, *Maximilian*, som fungerar som Bärare. Att ett element är kontextberoende innebär, enkelt uttryckt, att det går att hämta från den tidigare kontexten. Kontextbegreppet som används av Firbas är relativt snävt, och begränsat till vad han kallar *den omedelbara relevanta språkliga och situationella kontexten*. Firbas refererar till Svobodas undersökning (1981:88f) av en Old English-text, där han finner att element inte kan hämtas längre än sju satser bakåt, vilket gör att ”omedelbar kontext” ska förstås som synnerligen korta textstycken. Firbas lägger dock till att det inte går att ge en generellt gällande exakt siffra för hur många distributionsfält som kan komma emellan två förekomster av ett element utan att kontextberoende omöjliggörs. (Firbas 1992:23f)

Kontextberoende är enligt Firbas ett graderat fenomen, och han skiljer på fyra olika grader av kontextberoende (Firbas 1992:31):

...retrievable information is conveyed (i) by a repetition of a non-pronominal expression, (ii) by a pronoun, (iii) by a morphological exponent, or (iv) by ellipsis.

Typ (i) är minst kontextberoende, typ (iv) mest. *Maximilian* i fält (5) är en upprepning av ett icke-pronominellt uttryck från distributionsfält (1), och hör alltså till gruppen med den lägsta graden av kontextberoende som urskiljs av Firbas, grupp (i).

(6), som tillskriver ytterligare egenskaper till bäraren från (5), har *ser* som Kvalitet, *Sverige* är Specifikation, och *försvinna* är ännu en dynamisk semantisk funktion, *Ytterligare specifikation (YS)*. Ytterligare specifikation är helt enkelt en fortsatt utveckling den egenskap som uttrycks av Kvaliteten och Specifikationen. Det finns ännu en

Ytterligare Specifikation, *i diset*, som är det element distributionfältet är orienterat mot, och alltså slutför kommunikationen. Finns det flera Ytterligare Specifikationer, markeras dessa med index efter stigande grad av kommunikativ dynamism.¹

I (7) har vi ett exemplar av den dynamiska semantiska funktionen *Setting* (även *Set*). *Plötsligt* fungerar som en bakgrund eller omgivning, eller mer specifikt i det här fallet som en tidsreferens. Hela fältet analyseras: *Plötsligt* (*Setting*) *börjar* (*Kvalitet*) *han* (*Bärare*) *sjunga* (*Kvalitet*) *högt* (*Specifikation*). Observera att *han*, som personliga pronomen alltid² är, är kontextbundet och hör till typ (ii) ovan.

Analysen av fält (8) blir: *och går* (*Kvalitet*) *med långa steg* (*Specifikation*) *över däck* (*Ytterligare specifikation*). I strängar av specifikationer av det slag vi har här, avgör den linjära ordningen mellan dem vad som bär högst kommunikativ dynamism. Vänder vi på ordningen, så vi får *och går över däck med långa steg*, får det första adverbialt lägre dynamism än det avslutande, som slutför kommunikationen. Med andra ord skulle analysen av det modifierade fältet bli: *och går* (*Kvalitet*) *över däck* (*Specifikation*) *med långa steg* (*Ytterligare specifikation*) (Firbas 1992:81–83). Att ordningsföljden är avgörande på det här sättet diskuteras närmare i avsnitt 5.4.

Fält (9) saknar ett finit verb, och består av en NP och en underordnad sats. I icke-verbala fält blir skalorna av dynamiska semantiska funktioner svårare att applicera, eftersom skalorna är uppbyggda kring den orientering verbet ger fältet. *Lätta poetsteg* kan betraktas antingen som ett fenomen som presenteras eller bärare av en kvalitet, eller som både och (se avsnitt 5.3. nedan). Den underordnade satsen fungerar som en egenskap hos *Lätta poetsteg* om man applicerar skalorna och alltså analyseras som *Kvalitet*. Att man enligt skalorna tvingas analysera den underordnade satsen som en *Kvalitet*, visar lite av problemet med att applicera skalorna på icke-verbala fält – i normalfallet är kvalitetselementet ett verb, och när det saknas förskjuts skalan så att ett annat kvalitetsuttryckande element får uppbära funktionen istället. Den underordnade satsen utgör ett underordnat verbalt distributionsfält, och som sådant blir det analyserat här. Det finns inget finit verb, men ett

¹ I fält (6) skulle *i diset* istället kunna betraktas som en *Setting* (se nedan). Detta kommenteras utförligare i avsnitt 5.3. där det funktionella satsperspektivet i (6) analyseras, samt i avsnitt 5.4. där åtskiljandet av *Specifikation* och *Setting* diskuteras närmare.

² Om ett pronomen inleder en text som ett *in medias res*-stilgrepp kan det givetvis vara kontextbundet, då det inte finns någon tidigare kontext det kan hämtas från. (Firbas 1992:67f)

infinitt, som i det underordnade fältet bär samma funktioner som ett finit verb gör. Analysen blir alltså: *för att spara* (Kvalitet) *på skosulorna* (Specifikation). I den löpande analysen nedan markeras det analyserade underordnade fältet med en asterisk.

Fält (10) innehåller liksom fält (1) och (2) bara ett element. Då poängen med en analys av dynamiska semantiska funktioner är att se de semantiska relationer som råder mellan elementen i fältet, blir en analys inte meningsfull när det inte finns tillräckligt många element (fler än ett) för att några relationer ska kunna finnas.

En fullständig analys av de dynamiska semantiska funktionerna ser ut som följer (b markerar kontextbundenhet):

(1) Felix Maximilian

(2) 1

(3) Färjan (B) rister till (K) (4) och vänder (K) mot Köpenhamn (S). (5) Maximilian (b, B) står (K) vid relingen (S) (6) och ser (K) Sverige (S) försvinna (YS) i diset (YS2). (7) Plötsligt (Set) börjar (K) han (b, B) sjunga (K) högt (S) (8) och går (K) med långa steg (S) över däckets (YS). (9) Lätta poetsteg (b, F&B) för att spara på skosulorna (K)*. (10) Flyt. (11) Hög (K) på frihet (S) och framtid (YS) och liv (YS2).

5.2. Skalorna av dynamiska semantiska funktioner

Det finns ytterligare en dynamisk semantisk funktion som inte kommit upp än, *Tillskrivande av kvalitet* (hädanefter även *TaK*), som används när predikatsverbet i ett distributionsfält är ett mer renodlat kopulaverb. I analys blir det: *Anna* (Bärare) *är* (Tillskrivande av kvalitet) *snäll* (Kvalitet). Analysen är tämligen intuitiv, då kopulaverbet fungerar som ett band mellan kvaliteten som tillskrivs av predikativen och kvalitetsbäraren.

När vi har alla funktioner klara för oss, kan vi titta på de fullständiga skalorna. I analysen har vi nästan uteslutande använt oss av kvalitetsskalan, som enligt Firbas (1992:66-69) är:

Setting – Bärare – Tillskrivande av kvalitet – Kvalitet – Specifikation – Ytterligare specifikation

Skalan är organiserad efter stigande kommunikativ dynamism åt höger; Setting bär lägst grad av KD, Bärare mer än Setting, Tillskrivande av

kvalitet mer än Bärare osv. Med andra ord visar skalan den tolkningsmässiga ordningen i det distributionsfältet som realiseras i, och inte den linjära ordningen. Den tolkningsmässiga och linjära ordningen kan, men måste inte sammanfalla (Firbas 1992:10, 12f).

Specifikation och Ytterligare specifikation är alltid kontextobundna (Firbas 1992:81) vilket gör att kontextfaktorn alltså inte kan skilja dem åt. Som påpekas i avsnitt 5.1. under analysen av fält (8), är det som skiljer Specifikation och Ytterligare specifikation den linjära ordningen mellan dem. Det här innebär med andra ord att det som skiljer dem inte alls är några semantiska ställningstaganden, utan endast linearitet.

Det finns, förutom kvalitetsskalan, en annan skala som vi berört tidigare: presentationsskalan. Denna skala används när verbet orienterar kommunikationen mot ett fenomen som presenteras. Presentationsskalan är den ovanligare av de två över huvud taget, vilket vi också sett tecken på, då den inte realiseras i den analyserade texten ovan. Hela presentationsskalan är enligt Firbas (1992:66-69):

Setting – Presentation av fenomen – Fenomen som presenteras

Ett exempel på presentationsskalan är: *Det (Setting) var (Presentation) en gång (Setting) en prins (Fenomen).*

Dessa båda skalor bildar tillsammans *den kombinerade skalan*, som realiseras då det både sker en presentation av ett fenomen, som sedan tillskrivs kvaliteter. När den kombinerade skalan realiseras, är det inte ovanligt att samma element bär de dynamiska semantiska funktionerna Fenomen och Bärare. Annorlunda uttryckt innebär detta att det inte är ovanligt att ett fenomen först blir presenterat och sedan tillskrivs egenskaper. Den kombinerade skalan är enligt Firbas (1992:66-69):

Setting – Presentation – Fenomen – Bärare – Tillskrivande av kvalitet – Kvalitet – Specifikation – Ytterligare specifikation

Gällande alla skalorna är det viktigt att komma ihåg att alla funktioner inte behöver vara realiserade – faktum är att det i de analyserade texterna är ovanligt att någon skala är realiserad fullt ut i ett fält.

De semantiska aspekterna väger mycket tungt för fördelningen av kommunikativ dynamism i ett fält, och det är därför avgörande att ha analysen av dynamiska semantiska funktioner klar innan man kan gå in för analysen av det funktionella satsperspektivet. Och nu när analyserna av dynamiska semantiska funktioner och kontextbundenhet är klara, kan vi gå in för att analysera det funktionella satsperspektivet.

5.3. Det funktionella satsperspektivet

Enligt FSP uppstår verbet en central roll i språket, genom att styra vilket perspektiv (mot antingen ett fenomen eller en kvalitet) ett distributionsfält har. Verbet får dessutom, genom denna perspektivskapande roll, funktionen av förmedlare mellan ett fälts tolkningsmässiga startpunkt och slutpunkt, dvs. mellan temat och icke-temat. Om vi tittar på meningen *Färjan rister till och vänder mot Köpenhamn*, som analyserats ovan, ser vi hur verbet i båda distributionsfälten orienterar kommunikationen mot en kvalitet, *ristar till*, eller specifikationen av en kvalitet, *mot Köpenhamn*. I båda fallen skapar verbet, eller snarare dess temporala och modala exponenter (hädanefter även *TME*) (Firbas 1992:70f., 88-93), en koppling mellan bäraren och kvaliteten, respektive bäraren och specifikationen av kvaliteten. Firbas skiljer alltså på verbets begreppsliga eller innehållsliga sida (som av honom benämns *notional component*, hädanefter *begreppskomponent*) och sidan bestående av bl.a. person, numerus, tempus, modalitet och huvudform (som av honom benämns *categorial exponents*).

I fält (3) finns inga element som överstiger verbet i kommunikativ dynamism, som alltså är det element som slutför kommunikationen, dvs. är yttrandets tolkningsmässiga slutpunkt. Det element som är bärare av högst kommunikativ dynamism, kallas *rheme proper* (hädanefter även *RhPr*). I (3) är alltså begreppskomponenten hos *ristar till* rheme proper. Verbet har funktionen att orientera kommunikationen i ett distributionsfält mot ett visst element som är rheme proper, antingen det är genom presentations- eller kvalitetsskalan. Av denna orienteringsfunktion mot yttrandets slutpunkt, följer att verbet också sammanbinder slutpunkten med startpunkten, vilket betyder att verbet fungerar som en bro eller brygga mellan de två. Den här överbryggande funktionen kallas *transition*. Det element som i distributionsfält med finita verb betraktas som mest överbryggande och kallas *transition proper* (hädanefter även *TrPr*), är alltid verbets *categorial exponents*, och av dessa huvudsakligen de temporala och modala exponenterna, *TME*. Den här funktionen är av stor vikt i FSP-teorin, och är obligatorisk i alla distributionsfält. Verbets *TME*:er med *transition proper*-funktionen är alltså länken mellan de tematiska och icke-tematiska elementen i ett fält, men betraktas av Firbas också som den

huvudsakliga länken mellan satsen och den referentiella aktion som beskrivs av satsen (Firbas 1992:88f)¹.

Den tolkningsmässiga startpunkten i (3) är *Färjan*, och utgör i egenskap av elementet med lägst kommunikativ dynamism fältets *tema* (hädanefter även *Th*). Ett distributionsfältets tolkningsmässiga startpunkt (dvs. tematiska del) utgörs av ett eller flera element av följande tre slag:

1) Kontextberoende element (inklusive kontextberoende Bärar- och Setting-element och kontextberoende element som fått Set-status på grund av att de är kontextberoende),

2) kontextberoende Set-element eller

3) kontextberoende B-element. (Firbas 1992:71)

Det som alltså avgör fördelningen av kommunikativ dynamism och därmed vad som hör till den tematiska respektive rematiska delen av ett distributionsfält, är 1) elementens dynamiska semantiska funktion, och 2) graden av kontextberoende hos elementen.

Vi har alltså en tolkningsmässig startpunkt för distributionsfältet i *Färjan*, som är tema (Th), en tolkningsmässig slutpunkt i begreppskomponenten av *rister till*, som är rheme proper (RhPr) och en brygga mellan startpunkten och slutpunkten i verbets TME, som är transition proper (TrPr). En fullständig analys av (3) blir: *Färjan* (B, Th) *rister till* (K, TrPr, RhPr)

I distributionsfält (4) finns, till skillnad från (3), ett element som överstiger verbet i kommunikativ dynamism; *mot Köpenhamn* är en specifikation av kvaliteten som uttrycks av verbet, och som sådan överstiger dess kommunikativa dynamism alltid kvaliteten. Specifikation och ytterligare specifikation är alltid rematiska. (Firbas 1992:81ff) I (3) avslutade verbets begreppskomponent kommunikationen, och var rheme proper, men här är denna transition, då den också fungerar för att sammanbinda temat med icke-temat (Firbas 1992:70ff). Alltså: Om något element överstiger kvaliteten som uttrycks av verbets begreppskomponent i kommunikativ dynamism, så blir begreppskomponenten också en del av transition. *Färjan* från distributionsfält (3) är också här tema. Den fullständiga analysen blir alltså: *och vänder* (K, TrPr, Tr) *mot Köpenhamn* (S, RhPr).

¹ Det bör påpekas att konjunktioner och subjunktioner formellt har transition proper-funktionen, då de fungerar som överbryggare från ett fält till ett annat. Transition proper är alltså en brygga mellan dels tema och rema, dels mellan distributionsfält, både sidoordnade och underordnade. Jag har emellertid valt att inte skriva ut TrPr-funktionen för element som brygger distributionsfält i de löpande analyserna, vilket innebär att markeringen i analyserna alltid syftar på transition proper mellan tema och rema *inom* ett distributionsfält, och inte mellan dem.

Distributionsfält (4), *och vänder mot Köpenhamn*, är som synes temalöst, då det grammatiska subjektet från (3), *Färjan*, är utelämnat. Ett fält kan alltså sakna utsatt tema. De enda funktioner som är obligatoriska är transition proper och rheme proper. Rheme proper måste självklart vara obligatoriskt, eftersom det är elementet som bär högst grad av kommunikativ dynamism, och i avsaknad av andra element blir det ensamma elementet RhPr. Transition proper är, som sagt, kopplingen mellan den tematiska och icke-tematiska delen av distributionsfältet, men anses också utgöra den huvudsakliga länken till den referentiella aktion som beskrivs, också genom TME.

I distributionsfält (5), *Maximilian står vid relingen*, är verbets TME transition proper, och dess begreppskomponent är transition, precis som i (4). Bärar-elementet, *Maximilian* finns i (1) och är kontextberoende, vilket ytterligare sänker dess kommunikativa dynamism, bortsett från att det är det lägsta elementet på kvalitetsskalan, så som den är implementerad i det här fältet. Distributionsfält (5) är orienterat mot specifikationen *vid relingen*, som utgör rheme proper, då det är det högsta elementet på kvalitetsskalan, så som den är implementerad här.

I fält (6), *och ser Sverige försvinna i diset*, utgör det finita verbets TME som vanligt transition proper och begreppskomponenten transition. Som sagt är specifikation- och ytterligare specifikation-element alltid tematiska, så *Sverige* och *försvinna* utgör båda rema utöver rheme proper, som utgörs av *i diset*. Alltså: *och ser* (K, TrPr, Tr) *Sverige* (S, Rh) *försvinna* (YS, Rh) *i diset* (YS2, RhPr).¹ Som påpekades i avsnitt 5.1., så kan *i diset* ses antingen som en Ytterligare specifikation eller en Setting. Firbas tar upp det här fenomenet, som han kallar *potentialitet* (1992:11f, 108-110), men ger inte entydiga riktlinjer för när ett element ska betraktas som en Setting (och alltså som tematiskt) och när det ska betraktas som en Specifikation (och alltså som tematiskt). Jag har här valt att analysera fältet så att den linjära och tolkningsmässiga ordningen överensstämmer (och alltså betraktat *i diset* som en Ytterligare specifikation och rheme proper), för att få ett formellt kriterium att gå efter, då några entydiga sådana i det här fallet inte ges av Firbas.

¹ Jag har valt att behandla objekt med infinitiv-konstruktionens infinitiv som en vanlig specifikation och rema, men det kan diskuteras om den borde betraktas som delvis transition.

I (7), *Plötsligt börjar han sjunga högt*, bildar de båda verben en VP, och analyseras på den här nivån på samma sätt som enordsverbfraserna.¹ B-elementet utgörs av ett personligt pronomen med anaforisk syftning, vilket är den typ av kontextbundna element som har lägst grad av kommunikativ dynamism, och är tema. Satsadverbialet *Plötsligt*, har en tidsbindande funktion som liknar transition proper-funktionen hos verbets TME, varför den har funktionen *transition proper oriented* (hädanefter även *TrPro*). Den här funktionen kommer inte att behandlas närmare i den här uppsatsen, men se vidare Firbas (1992:77-79). Den fullständiga analysen lyder: *Plötsligt* (TrPro) *börjar* (K, TrPr, Tr) *han* (b, B, Th) *sjunga* (K, TrPr, Tr) *högt* (S, RhPr). Att det står "(K, TrPr, Tr)" på två ställen är bara för att förtydliga notationen, och innebär inte att de två verben är skilda ur tolkningsmässig synpunkt på den här nivån. Detta gäller också framöver för flerordsverbfraser.

Distributionsfält (8) analyseras: *och går* (K, TrPr, Tr) *med långa steg* (S, Rh) *över däck* (YS, RhPr).

Som jag sa ovan i analysen av (9) (avsnitt 5.1.), kan *Lätta poetsteg* betraktas antingen som ett fenomen som presenteras eller bärare av en kvalitet, eller som både och. Vilket man väljer att betrakta det som gör ingen skillnad för det funktionella satsperspektivet, eftersom *Lätta poetsteg* är kontextberoende till *med långa steg* i (8) och därför bär en lägre kommunikativ dynamism än *för att spara på skosulorna*, som är kontextoberoende. Dessutom fungerar den underordnade satsen som en egenskap hos *Lätta poetsteg* om man applicerar skalorna, vilket också gör att den ur det perspektivet bär en högre kommunikativ dynamism. Med andra ord påverkar det inte analysen av det funktionella satsperspektivet om man i det här fallet väljer att betrakta NP som Fenomen eller Kvalitet. Hela analysen lyder: *Lätta poetsteg* (b, F&B, TrPr, Tr) *för att spara på skosulorna* (K, RhPr)*.² Asterisken markerar som sagt att elementet är ett underordnat verbalt distributionsfält som analyseras. Inte heller här finns ett finit verb, men ett infinit verb, och det bär samma funktioner som ett finit verb hade gjort. Med andra ord blir analysen av distributionsfält (9)*: *för att spara* (K, TrPr, Tr) *på skosulorna* (S, RhPr).

¹ Verbfrasen i sig utgör ett underordnat distributionsfält, med en fördelning av kommunikativ dynamism, men den analyseras inte vidare här.

² Observera att jag valt att betrakta begreppskomponenten hos *Lätta poetsteg* som transition, på samma sätt som hos ett verb. Huruvida Firbas skulle analysera en NP på samma sätt är inte helt klart, men då jag valt att begränsa uppsatsen till verbalfält, låter jag analysen se ut så här, utan att för den skull ta ställning i hur en NP bör analyseras.

Fält (10) har bara ett element som utgörs av ett nominal, vars motsvarighet till verbets TME utgör transition proper och begreppskomponenten utgör rheme proper. Den här uppsatsen koncentrerar sig huvudsakligen på verbalfält, och går inte in särskilt i uppbyggnaden hos distributionsfält på frasnivå. För mer om NP:s funktionella satsperspektiv, se Firbas 1992:83-86, 94-96.

Fält (11) saknar också verb, och består av en kvalitet med en sträng av tre specifikationer. Mellan de tre specifikationerna avgörs fördelningen av kommunikativ dynamism av den linjära ordningen, längst till vänster har lägst KD i strängen, längst till höger har högst och utgör rheme proper. Däremellan stegras den kommunikativa dynamismen jämnt åt höger (Firbas 1992:81-83). Hela fältet analyseras: *Hög* (K, TrPr, Rh) *på frihet* (S, Rh) *och framtid* (YS, Rh) *och liv* (YS2, RhPr).

En fullständig analys av det funktionella satsperspektivet blir:

(1) Felix Maximilian (RhPr, TrPr)

(2) 1 (RhPr, TrPr)

(3) Färjan (B, Th) rister till (K, TrPr, RhPr) (4) och vänder (K, TrPr, Tr) mot Köpenhamn (S, RhPr). (5) Maximilian (b, B, Th) står (K, TrPr, Tr) vid relingen (S, RhPr) (6) och ser (K, TrPr, Tr) Sverige (S, Rh) försvinna (YS, Rh) i diset (YS2, RhPr). (7) Plötsligt (TrPro) börjar (K, TrPr, Tr) han (b, B, Th) sjunga (K, TrPr, Tr) högt (S, RhPr) (8) och går (K, TrPr, Tr) med långa steg (S, Rh) över däckets (YS, RhPr). (9) Lätta poetsteg (b, F&B, TrPr, Tr) för att spara på skosulorna (K, RhPr)*. (10) Flyt (RhPr, TrPr). (11) *Hög* (K, TrPr, Rh) *på frihet* (S, Rh) *och framtid* (YS, Rh) *och liv* (YS2, RhPr).

5.4. Setting eller Specifikation?

Som vi sett i avsnitt 5.1. och 5.3. är det i FSP-teorin som den presenteras av Firbas ett problem att skilja mellan Setting och Specifikation, något som kallas *potentialitet*. Syftet med det här avsnittet är att diskutera potentialitetsproblemet ur olika synvinklar, och ge motivationerna som ligger bakom vissa av analyserna, för att ge en bild av de bakomliggande resonemangen. Jag kommer så långt det går återge vad jag uppfattar vara Firbas' mening, men i huvudsak visa på de resonemang jag använt mig av.

I följande fält utgör potentialitet ett problem:

(1:7) men lindarne (B, Th) bjödo (K, TrPr, Tr) ännu (TrPro) kärleksfilter (S, Rh) *i sina obrustna knoppar* (YS, Rh / Set, Th) åt bofinkarne, som börjat bygga sina lavklädda bon mellan stam och gren (YS2, RhPr)*;

Det kursiverade *i sina obrustna knoppar* utgör ett problem, eftersom fältets övriga fördelningen av kommunikativ dynamism skulle medge att det kan vara antingen Ytterligare specifikation eller Setting. Det finns dock två saker som gör att jag valt att betrakta elementet som en Ytterligare specifikation, och dessa är 1) att elementet är kontextobundet och alltså bär information som inte kan hämtas från det tidigare sagda, vilket innebär en ökad kommunikativ dynamism och 2) att fältets ordföljdmässiga och tolkningsmässiga ordning överensstämmer om adverbialen betraktas som en Ytterligare specifikation. Detta senare vore inte fallet om ordningsföljden var *men lindarne bjödo i sina obrustna knoppar ännu kärleksfilter åt bofinkarne, som...* I sådana fall skulle den linjära och tolkningsmässiga ordningen inte överensstämma om *i sina obrustna knoppar* analyserades som en Ytterligare specifikation, då det funktionella satsperspektivet i linjär ordning skulle vara Th – TrPr, Tr – Th – TrPro – RhPr.

Samma problem, fast med en annan lösning finns i ett underordnat fält:

(1:12)* [trääd] som (b, B, Th) *året förut* (S, Rh / Set, Th) sluppit (K, TrPr, Tr) ur skolan på Rosendal (S, RhPr)

Problemet är återigen ett adverbial, här *året förut*. I detta fält har jag däremot valt att istället betrakta elementet som en Setting, trots motstridiga faktorer. Å ena sidan är det här elementet kontextobundet, som i det förra exemplet, vilket medför en ökad kommunikativ dynamism, men å andra sidan står det linjärt så att den tolkningsmässiga och linjära ordningen överensstämmer perfekt om det analyseras som en Setting. Jag analyserar alltså *året förut* som en Setting på grund av detta, och på grund av att en analys av adverbialen som en Specifikation innebär att man orienterar fältet mot det, vilket medför en framhävnings som jag inte uppfattar finns.

Firbas' behandling av problemet (1992:11f) lämnar fältet öppet för stora tolkningar av den som utför analysen, vilket illustreras av två citat, båda från samma sida:

They [två adverbial i texter han analyserat] convey retrievable information and hence ... serve as settings.

[...]

This makes them convey irretrievable information. In spite of it, the German adverbial is best treated as a setting. Treating it as a specification and thereby perspectivizing the sentence towards it would produce an undue emphasis.

Den första slutsatsen som dras är att kontextbundenhet innebär att ett element bör tolkas som en setting, vilket bör medföra att kontextobundenhet gör ett element till en specifikation. Lite längre ner på sidan sägs att det finns vissa adverbial som det är bäst att tolka som setting, trots att de är kontextobundna, med motivationen att de annars får *undue emphasis*. Det Firbas inte säger rakt ut, men som är den enda slutsats jag kan se, är att det alltid måste bli en bedömningsfråga för uttolkaren om ett element ska betraktas som en Setting eller Specifikation.

De två inledande exemplen tillsammans med Firbas' behandling av fenomenet bör belysa potentialitetsproblemet tämligen tydligt: Det finns helt enkelt inga klara formella riktlinjer för när ett element är Setting och när det är Specifikation. Det som i grund och botten skapar potentialitetsproblemet är att både Settings och Specifikationer är bestämningar till verbet – problemet är alltså att avgöra vilka av bestämningarna som överstiger verbet i KD och vilka som inte gör det – eller med andra ord att avgöra vilka bestämningar verbet orienterar distributionsfältets kommunikation mot, och vilka det inte orienterar kommunikationen mot.

Potentialitet är ett problem i fälten: (1:7), (1:12)*, (1:14), (1:15), (2:2), (2:27), (3:5), (3:9)*, (4:2), (4:3), (4:5), (4:6) (se bilaga 2). Gemensamt för alla de element som kan vara antingen Setting eller Specifikation i dessa fält är att de är kontextobundna. Då hela problemet går ut på att man inte kan avgöra de problematiska elementens dynamiska semantiska funktion, och de kontextuella faktorerna inte heller kan hjälpa i analysen, återstår av de tre FSP-faktorerna endast linearitet. Härvidlag är det intressant att lägga märke till att Firbas inte tar upp linearitet som en avgörande faktor för FSP-fördelningen i de fall där potentialitet föreligger; han omnämner det i princip inte alls där han tar upp fenomenet (se Firbas 1992:11f, 108-110). Därför har jag valt att i alla fält där potentialitet är ett problem göra analyserna så att den linjära och tolkningsmässiga ordningen så nära som möjligt överensstämmer, eftersom den linjära aspekten är den enda av de tre FSP-faktorerna som funnits att ta till hjälp.

Att använda den linjära ordningsföljden mellan element för att avgöra deras dynamiska semantiska funktion och deras roll i den funktionella

satsperspektivet anser jag inte vara ett särskilt bra tillvägagångssätt, ifall syftet med analysen är att säga någonting om den tolkningsmässiga ordningsföljden eller sättet informationen struktureras i ett yttrande. Det här är för att en analys enbart baserad på linearitet helt enkelt inte talar om någonting annat än just den linjära ordningen mellan elementen – den kan inte säga någonting om *varför* elementen står i just den ordningen. Det här är dock någonting som skiljer sig mellan olika språk; den linjära ordningen mellan element signalerar olika saker i olika språk, där vissa språk i högre grad organiserar ordningsföljden efter satsgrammatiska principer (dvs. ordföljden talar om funktioner i satsen genom ordföljden), och andra språk i högre grad organiserar ordningsföljden efter textgrammatiska principer (dvs. ordföljden talar om informationsstrukturen, vilket också kallas att ordföljden organiseras efter tema-rema-principen) (se Ekerot 1979 och Ekerot 1995 om satsgrammatisk respektive textgrammatisk ordföljd).

I ett språk som tjeckiska (som FSP, också känt som Pragskolan, ursprungligen tillämpats på), är den linjära ordningsföljden en starkare indikator på det funktionella satsperspektivet än vad det är i ett språk vars ordföljd huvudsakligen är satsgrammatisk, som svenska. Det här gör att en användning av linearitet som enda kriterium (som i exemplen ovan) för att skilja Setting och Specifikation, och alltså även mellan tema och rema, bör fungera bättre på tjeckiska än vad det gör på svenska.¹ Men Firbas lämnar ingen annan lösning på problemet, trots att han själv använder sig av ett delvis språkkontrastivt tillvägagångssätt och applicerar teorin på engelska, tyska och franska, som ju alla har en ordföljd som snarare är satsgrammatisk. Den här uppsatsen erbjuder inte heller någon lösning på potentialitetsproblemet, men det är viktigt att man när man läser analysen i bilaga 2 och kapitel 6 och 7, som baserar sig på analysen, är medveten om den här svagheten i teorin.

¹ Det kan i sammanhanget vara intressant att påpeka att man inom finsk språkforskning, då finska är ett språk med textgrammatisk ordföljd, behandlar tema och rema utifrån rent linjära kriterier (Hakulinen 2004:1309-1327).

6. Resultat

Resultaten jag presenterar i det här kapitlet kommer från en analys av de fem första styckena i August Strindbergs *Röda Rummet*. Jag har gått tillväga på samma sätt som vid analysen av *Felix Maximilian* som presenterats i kapitel 5. Hela *Röda Rummet*-analysen finns i bilaga 2.

Syftet med det här kapitlet är att undersöka hur Firbas variant av teorin om funktionellt satsperspektiv kan användas för att analysera textbindning. Jag kommer att gå igenom fenomenen *temaproggression* och *temaupprepning* i avsnitt 6.1. respektive 6.2. och visa exempel på dessa i det analyserade materialet. Resultaten här pekar mot ett bekräftande av den allmänt vedertagna bilden av dessa båda fenomen och sambandet mellan dem.

Därefter tar jag upp semantiska samband som jag funnit mellan element i texten i avsnitt 6.3., för att avsluta kapitlet med en redovisning av samband mellan textens icke-tematiska element (inkluderar både transition- och rema-element) i avsnitt 6.4. Jag redovisar här fenomenen var för sig och går igenom hur de visar sig i det analyserade materialet, för att i avsnitt 7.1. diskutera sambandet mellan sats- och textnivå med resultaten i detta kapitel som grund.

6.1. Temaproggression

Med *temaproggression* menas att element från ett yttrandes rematiska del återkommer i nästföljande yttrandes tematiska del, t.ex:

(1) *Jag* (b, Th) *gillar* (TrPr, Tr) *Anna* (RhPr). (2) *Hon* (b, Th) *är* (TrPr) *snäll* (RhPr).

Analysen gäller under förutsättning att *Anna* i (1) är kontextoberoende, eftersom det annars skulle vara tematiskt även där. Temaproggressionen består alltså i att *Anna* är rematisk i (1) och sen tematisk i (2).

I materialet finns fyra olika sätt som temaproggression realiseras: *pronominalisering*, *ellips*, *specificering* och *upprepning*.

Pronominalisering innebär att det som var rema i ett föregående fält blir tema i ett efterföljande fält i form av ett pronomen. Exempel på detta är:

(2:2) och sköt (K, TrPr, Tr) *hela kvastar av strålar* (S, Rh) mot öster (YS, RhPr);
(2:3) *de* (b, B, Th) gingo (K, TrPr, Tr) genom rökarna från Bergsund (S, RhPr),

(2:11) Och därifrån (Set, Th) kom (P, TrPr, Tr) *vinden* (F, RhPr), (2:12) och *hon* (b, B, Th) gjorde (K, TrPr, Tr) samma färd (S, Rh) tillbaka (YS, RhPr) genom...

Alla fall av temaprogession genom pronominalisering som finns i det undersökta materialet är: (1:8) till (1:9), (1:9) till (1:10), (2:2) till (2:3), (2:10) till (2:11), (2:11) till (2:12), (4:2)-(4:12) till (4:13) och (5:4) till (5:5)* (se bilaga).

Ellips innebär att det som var rema i ett föregående fält utgör ett tematiskt element som är elliptiskt utelämnat i ett efterföljande fält. Det finns två ställen där detta sker i materialet (positionen för det elliptiskt utelämnade temat är markerat med Ø):

(2:25) *ett förfärligt os av stekflott, ölsvättar, granris och sågspån* (F, RhPr) störtade ut (P, TrPr, Tr) (2:26) och Ø fördes (K, TrPr, Tr) långt bort (S, Rh) av vinden, som...

(2:26) och fördes (K, TrPr, Tr) långt bort (S, Rh) av *vinden*, som nu, medan köksan drog in den friska luften genom näsan, passade på att gripa fönstervadden, som var beströdd med paljetter och berberisbär och törnrosblad (YS, RhPr)*, (2:27) och Ø började (K, TrPr, Tr) en ringdans (S, Rh) utefter gångarna (Set, Th), i vilken...

Specificering innebär att det som är rema i ett fält utgör tema i efterföljande fält genom att en sammandragning av det man talar om sker, dvs. motsatsen till generalisering. Det finns tre ställen där detta sker i texten:

(1:9) och därför (b, Set, Th) levdes (K, TrPr, Tr) ett obesvärat liv (B, Th) därinne (b, Set, Th) av både *djur* och blommor (S, RhPr). (1:10) *Gråsparvarne* (B, Th) höllo på att samla upp (K, TrPr, Tr) skräp, som...

(3:3) och ut i trädgården (Set, Th) trädde (P, TrPr, Tr) *en ung herre*, enkelt men fint klädd (F, RhPr). (3:4) *Hans ansikte* (B, Th) företedde (K, TrPr, Tr) intet ovanligt (S, RhPr),

(5:4) och hela rymden (B, Th) dallrade (K, TrPr, Tr) snart (TrPro) av ljudet från *alla stadens sjuklockor* (S, RhPr); (5:5) men när de tystnat, den ena efter den andra (Set, Th)*, hördes (K, TrPr, Tr) ännu (TrPro) långt i fjärran (Set, Th) *den sista* (b, B, Th) sjunga (K, TrPr, Tr) sin fridfulla aftonsång (S, RhPr);

I det första fallet är övergången en fråga om hyponymi. I (1:9)-fältets rematiska del finns elementet *djur* som i (1:10)-fältets tematiska del är relaterat till *Gråsparvarne*.

I det andra fallet är övergången en övergång från del till helhet.

I det tredje fallet rör det sig först om *alla stadens sjuklockor* i den rematiska delen av fält (5:4), för att sedan bara vara *den sista* av dem i den tematiska delen av (5:5).

Upprepning innebär att det som var rema i ett föregående fält utgör tema i ett efterföljande fält genom att samma uttryck upprepas. I materialet sker detta bara på ett ställe:

(2:23) och slog emot (K, TrPr, Tr) *en vägg* (S, RhPr). (2:24) I detsamma (Set, Th) öppnades (K, TrPr, Tr) *väggen* (b, B, Th) av en piga, som...

Det är här väl värt att notera species hos de båda elementen; i det första fallet, när det är kontextbundet och rematiskt, är *en vägg* obestämd, men när det progredierat till den tematiska delen i det efterföljande fältet är det kontextbundet och tematiskt, och alltså bestämt.

6.2. Temaupprepning

Med *temaupprepning* menas att ett element från ett yttrandes tematiska del återkommer i nästföljande yttrandes tematiska del, t.ex:

(1) *Anna* (Th) *är* (TrPr) *snäll* (RhPr). (2) *Hon* (b, Th) *bjöd* (TrPr, Tr) *mig* (Rh) *på fika* (RhPr).

I fält (1) är *Anna* tematiskt, då det är Bärar-elementet, och i (2) är *Hon* likaså Bärare, och dessutom kontextbundet. Temaupprepningen består alltså i att *Anna* är tematiskt i både (1) och (2).

I det undersökta materialet finns sju olika sätt temaupprepning realiseras på: *pronominalisering*, *upprepning*, *ellips*, *generalisering*, *specificering*, *metonymi* och *återgång*.

Pronominalisering innebär att ett icke-pronominellt element från den tematiska delen i ett fält övergår till ett pronomen i den tematiska delen i

ett efterföljande fält. Ett exempel på temaupprepning genom pronominalisering i den analyserade texten är:

(1:10) *Gråsparvarne* (B, Th) höllo på att samla upp (K, TrPr, Tr) skräp, som de sedan gömde under takpannorna på navigationsskolans hus (S, RhPr)*; (1:11) *de* (b, B, Th) drogos (K, TrPr, Tr) om spillror av rakethylsor från sista höstfyrverkeriet (S, RhPr),

Lägg märke till att en pronominalisering av *Gråsparvarne* sker redan i det underordnade fältet bestående av relativsatsen som hör till *skräp*. I det underordnade fältet (1:10)* sker alltså även en typ av temaupprepning genom pronominalisering, då elementet är tematiskt även där. Men då elementets matrisfält är rematiskt, väljer jag snarare att betrakta pronomenet i (1:11) som temaupprepningen.¹

Upprepning innebär att samma uttryck upprepas i de tematiska delarna av två intilliggande fält. Ett exempel på en lång kedja av kontinuerliga upprepningar är:

(1:11) *de* (b, B, Th) drogos (K, TrPr, Tr) om spillror av rakethylsor från sista höstfyrverkeriet (S, RhPr), (1:12) *de* (b, B, Th) plockade (K, TrPr, Tr) halmen (S, Rh) från unga träd som året förut sluppit ur skolan på Rosendal (YS, RhPr)* (1:13) – och allting (S, RhPr) sågo (K, TrPr, Tr) *de* (b, B, Th)! (1:14) *De* (b, B, Th) hittade (K, TrPr, Tr) barège-lappar (S, Rh) i bersåer (YS, RhPr)

Pronomenet syftar på *Gråsparvarne* i fält (1:10). Det är värt att uppmärksamma att det ingenstans i materialet sker en temaupprepning genom upprepning på något annat sätt än upprepningen av ett pronomen. Detta innebär alltså att det i materialet alltid skett en temaprogession eller temaupprepning genom pronominalisering innan en upprepning skett.

De fall av temaupprepning genom upprepning som finns i texten är: (1:11) till och med (1:14) (ovan) och (2:4) (se bilaga 2).

Ellips innebär att tema i ett föregående fält är tema i ett efterföljande, men utelämnas. En lång rad elliptiska fält är (utelämning markerad med Ø):

¹ Denna princip är generellt gällande – i ett underordnat fält är hela det fältets funktion avgörande, och inte vilken funktion ett element inuti fältet har.

(2:2) och sköt (K, TrPr, Tr) hela kvastar av strålar (S, Rh) mot öster (YS, RhPr); (2:3) de (b, B, Th) gingo (K, TrPr, Tr) genom rökarna från Bergsund (S, RhPr), (2:4) *de* (b, B, Th) ilade fram (K, TrPr, Tr) över Riddarfjärden (S, RhPr), (2:5) Ø klättrade upp (K, TrPr, Tr) till korset på Riddarholmskyrkan (S, RhPr), (2:6) Ø kastade sig över (K, TrPr, Tr) till Tyskans branta tak (S, RhPr), (2:7) Ø lekte (K, TrPr, Tr) med vimplarna (S, Rh) på skeppsbrobåtarna (YS, RhPr), (2:8) Ø illuminerade (K, TrPr, Tr) i fönstren (S, Rh) på stora Sjötullen (YS, RhPr), (2:9) Ø eklärerade (K, TrPr, Tr) Lidingöskogarna (S, RhPr) (2:10) och Ø tonade bort (K, TrPr, Tr) i ett rosenfärgat moln, långt, långt ut i fjärran där havet ligger.

Det som blir elliptiskt utelämnat i fält (2:5) till (2:10) är pronomenet *de* som kursiverats i fält (2:4). Pronomenet syftar på *de hela kvastar av strålar* som solen skjuter i fält (2:2). Observera att fält (2:2) och (2:3) är med för att pronomenets syftning ska vara klar, och att dessa två fält inte innehåller några element som är en del av temaupprepningen.

De fall av temaupprepning genom ellips som finns i materialet är: (1:15), (2:2) (2:5) till och med (2:10), (2:13), (2:14), (2:16) till och med (2:23), (2:26), (2:27), (3:7) och (3:8) (se bilaga 2).

Jag vill påpeka att det är möjligt att betrakta en kedja av fält med element som är elliptiskt utelämnade som upprepningar, dvs. som att det är ellipsfenomenet som upprepas. Jag har dock valt att betrakta även kedjor av utelämnningar som *temaupprepning genom ellips* hela vägen. Motivationen bakom detta är att jag betraktar *temaupprepning genom upprepning* som repetitionen av ett utskrivet element. Distinktionen jag valt säger alltså att det inte är en upprepning om det så att säga inte finns ett element att upprepa. Skälet till denna begränsning av *upprepning*-kategorin är att jag velat samla alla elliptiska utelämnningar i en kategori, istället för att dela upp dem på flera.

Generalisering innebär att tema från ett fält övergår till tema i efterföljande fält genom en utvidgning av det man talar om. Det finns två exempel på detta i texten:

(4:16) *hans ögon* (B, Th) flammade (K, TrPr, RhPr) (4:17) och *han* (b, B, Th) lyfte (K, TrPr, Tr) sin knutna hand (S, Rh), som om...

(5:11) och *hans ansikte* (B, Th) uttryckte (K, TrPr, Tr) den smärta, som ett barn erfar då det känner sig vara lämnat ensamt (S, RhPr)*. (5:12) Och *han* (b, B, Th) var (TaK, TrPr, Tr) ensam (K, Rh), ty...

Det som sker i båda fallen är en övergång från kroppsdelar, ögon respektive ansikte, till hela personen.

Specificering innebär att tema från ett fält övergår till tema i efterföljande fält genom en sammandragning av det man talar om. Det finns endast ett fall då detta sker i materialet:

(3:4) *Hans ansikte* (B, Th) företedde (K, TrPr, Tr) intet ovanligt (S, RhPr), (3:5) men *där* (b, Set, Th) låg (K, TrPr, Tr) en sorg och en ofrid (S, Rh) *i hans blickar* (Set, Th), som dock...

Metonymi innebär att tema från ett fält övergår till tema i efterföljande fält genom en förflyttning inom domänen. Förflyttning inom domänen innebär att det finns ett inferenssamband mellan de två elementen genom exempelvis en närhetsrelation i rummet. Det finns två fall av detta i texten:

(4:15) *hans näsborrar* (B, Th) vidgades (K, TrPr, RhPr), (4:16) *hans ögon* (B, Th) flammade (K, TrPr, RhPr)

(5:10) Då (Set, Th) blev (TaK, TrPr, Tr) *hans min* (B, Th) så vek (K, RhPr) (5:11) och *hans ansikte* (B, Th) uttryckte (K, TrPr, Tr) den smärta, som...

I det första fallet är relationen en förflyttning i den del av domänen som är det fysiska rummet som är ansiktets kroppsdelar, och i det andra fallet är relationen en betydelsenärhet mellan *min* och *ansikte*; man gör *en min med ansiktet*.

Återgång finns bara på ett ställe i materialet, men en egen kategori påkallas av det temasambandskriterium som anger att temaprogession och temaupprepning bara gäller mellan intelligande fält. Textstycket där återgången sker är:

(3:6) *Han* (b, B, Th) vände sig (K, TrPr, Tr) mot vindsidan (S, RhPr), (3:7) \emptyset knäppte upp (K, TrPr, Tr) överrocken (S, RhPr) (3:8) och \emptyset tog (K, TrPr, Tr) några fulla andetag, vilka tycktes lätta hans bröstorg och sinne (S, RhPr)*. (3:9) Därpå började (K, TrPr, Tr) *han* (b, B, Th) vandra (K, TrPr, Tr) fram och åter utmed barriären, som...

Det som sker är följande: I (3:6) är *Han* tema, i (3:7) och (3:8) blir detta tema elliptiskt utelämnat, men återkommer igen i (3:9) som samma pronomen, *han*. Utan kriteriet om att temasambanden endast sträcker sig mellan intelligande fält, skulle pronomenet i (3:9) helt enkelt kunna betraktas som en upprepning av temat i (3:6), men med kriteriet kan det inte vara detta.

6.3. Semantiska samband

Med de temasamband som visats i de två föregående avsnitten, bör det stå klart att de tematiska elementen spelar en viktig roll för hur texten hänger samman. Förutom de två typer av temasamband som finns i materialet, har jag även funnit kedjor av semantiska samband mellan element i texten. I följande textstycke har jag kursiverat de element som hör till en sån här sambandskedja:

(1:2) Den lilla *trädgården* på Mosebacke (B, Th) hade (TaK, TrPr, Tr) ännu (TrPro) icke (TrPro) blivit (TaK, TrPr, Tr) öppnad (K, Rh) för allmänheten (S, RhPr), (1:3) och *rabatterna* (B, Th) voro (TaK, TrPr) ej (TrPro) uppgrävda (K, RhPr); (1:4) *snödropparne* (B, Th) hade arbetat sig upp (K, TrPr, Tr) genom fjolårets *lövsamlingar* (S, RhPr) (1:5) och höllo (K, TrPr, TrPr) just (TrPro) på att sluta (K, TrPr, TrPr) sin korta verksamhet (S, Rh) för att lämna plats åt de ömtåligare *saffransblommorna*, vilka tagit skydd under ett ofruktsamt *päronträd* (YS, RhPr)*; (1:6) *syrenerna* (B, Th) väntade (K, TrPr, Tr) på sydlig vind (S, Rh) för att få *gå i blom* (YS, RhPr)*, (1:7) men *lindarne* (B, Th) bjödo (K, TrPr, Tr) ännu (TrPro) kärleksfilter (S, Rh) i sina obrustna *knoppar* (YS, Rh) åt *bofinkarne*, som börjat bygga sina lavklädda *bon* mellan *stam* och *gren* (YS2, RhPr)*; (1:8) ännu (TrPro) hade (K, TrPr, Tr) ingen mänskofot (B, Th) trampat (K, TrPr, Tr) *sandgångarne* (S, Rh) sedan sista vinterns snö gått bort (YS, RhPr)*, (1:9) och därför (b, Set, Th) levdes (K, TrPr, Tr) ett obesvärat liv (B, Th) därinne (b, Set, Th) av både *djur* och *blommor* (S, RhPr).

Sambandet som finns mellan alla dessa element, är att de rör sig inom en semantisk domän, eller ett nätverk av semantiska fält, som alla har att göra med fenomenet trädgård på något sätt. Jag illustrerar detta vidare med tabellen nedan, där vänsterspalten innehåller de kursiverade elementen från ovan, och högerspalten beskriver de semantiska fält de hör till. Efter tabellen beskrivs kort de samband som föreligger mellan de semantiska fälten som finns och hur de bygger upp ett nätverk kring TRÄDGÅRD.

(1:2) <i>trädgården</i> (Th)	TRÄDGÅRD
(1:3) <i>rabatterna</i> (Th)	TRÄDGÅRD, till VÄXTLIGHET
(1:4) <i>snödropparne</i> (Th)	VÄXTLIGHET
(1:4) <i>lövsamlingar</i> (RhPr)	TRÄDGÅRD, till VÄXTLIGHET
(1:5) <i>saffransblommorna</i> (RhPr)	VÄXTLIGHET

(1:5) päronträd (RhPr)	VÄXTLIGHET
(1:6) syrenerna (Th)	VÄXTLIGHET
(1:7) lindarne (Th)	VÄXTLIGHET
(1:7) knoppar (Rh)	till VÄXTLIGHET
(1:7) bofinkarne (RhPr)	DJUR
(1:7) bon (RhPr)	till DJUR
(1:7) stam (RhPr)	till VÄXTLIGHET
(1:7) gren (RhPr)	till VÄXTLIGHET
(1:8) sandgångarne (Rh)	TRÄDGÅRD
(1:9) djur (RhPr)	DJUR
(1:9) blommor (RhPr)	VÄXTLIGHET

Det bör påpekas att de semantiska kategorier jag använder mig av här inte är menade att passa in i något större system av semantiska fält. Syftet med dessa grövre kategorier är att få ett verktyg att analysera just det här materialet med. Jag anpassar alltså kategorierna jag använder efter materialet jag analyserar och vad jag vill uppnå med analysen, och inte tvärtom. Med detta sagt, är det på sin plats att kort klargöra hur jag menar att dessa kategorier hänger ihop i sambandskedjor. TRÄDGÅRD är det centrala, som de andra semantiskafälten är ordnade kring. Till denna kategori hör saker som på ett direkt sätt kan associeras till fenomenet trädgård. VÄXTLIGHET är ett helt fält av innehåll som kan, och här har, att göra med vad som finns i en trädgård. Där det står "till VÄXTLIGHET" gäller att de har att göra med växter, men kanske inte är en hel växt själva, som i fallen *stam* och *gren* som båda är delar av träd. DJUR associerar naturligt till TRÄDGÅRD, genom att djur finns i en trädgård. Existensen av det referentiella fenomenet trädgård infererar existensen av fenomenen växtlighet och djur.

I tabellen ovan tar jag upp totalt 16 element, varav 11 hör till fältens tematiska delar, och endast 5 till tema. Resultatet här visar att de tematiska elementen har ett semantiskt samband, men att andelen tematiska element som visar precis samma slag av semantiska samband, är markant större. I avsnitt 6.1. och 6.2. visades att tematiska element är viktiga ur textbindningssynpunkt, men resultatet här säger att de icke-tematiska elementen också spelar en viktig roll för textbindningen.

I det följande avsnittet är det just samband mellan de icke-tematiska elementen (både transition- och rema-element) jag ska påvisa.

6.4. Samband mellan textens icke-tematiska element

Som det visat sig i avsnitten ovan, så finns på textnivå samband mellan både de tematiska respektive de rematiska elementen. I det här avsnittet ska jag titta närmare på de samband som finns mellan rema- och transition-elementen i fält som hänger samman genom temaprogession och temaupprepnig.

I sammanhängande kedjor av temaprogessioner och temaupprepnigar, har jag funnit att de rematiska elementen ofta har semantiska samband av den typ som beskrivs som ett autonomt fenomen i avsnitt 6.4.3. I exemplet som följer är *Gråsparvarne* hela tiden temat som upprepas, och de rematiska element som har ett semantiskt samband är kursiverade:

(1:10) Gråsparvarne (B, Th) höllo på att samla upp (K, TrPr, Tr) *skräp*, som de sedan gömde under takpannorna på navigationsskolans hus (S, RhPr)*; (1:11) de (b, B, Th) drogos (K, TrPr, Tr) om *spillror av rakethylsor* från sista höstfyverkeriet (S, RhPr), (1:12) de (b, B, Th) plockade (K, TrPr, Tr) *halmen* (S, Rh) från unga träd som året förut sluppit ur skolan på Rosendal (YS, RhPr)* (1:13) – och allting (S, RhPr) sågo (K, TrPr, Tr) de (b, B, Th)! (1:14) De (b, B, Th) hittade (K, TrPr, Tr) *barège-lappar* (S, Rh) i bersåer (YS, RhPr) (1:15) och kunde (K, TrPr, Tr) mellan stickorna på en bänkfot (Set, Th) draga fram (K, TrPr, Tr) *hårtappar efter hundar*, som icke slagits där sedan Josefinadagen i fjor (S, RhPr)*.

Sambandet mellan alla element som är kursiverade är egentligen helt självklart med tanke på vad textutdraget handlar om: de är alla föremål fåglar kan använda för att bygga bo. Genom hela det här textstycket är *Gråsparvarne* temat, som i varje fält utgör grunden för kommunikationen, som bygger upp till en slutpunkt vars syfte är att säga någonting om *Gråsparvarne*. Det är alltså i det här stycket inte bara så att de tematiska elementen har ett samband, utan *på grund av detta samband*, har också de rematiska elementen semantiska samband mellan sig.

Även transition-elementen har semantiska samband, vilket egentligen är helt självklart: om de tematiska elementen är sammanbunda och de rematiska elementen är sammanbundna, så vore det underligt om inte bryggorna mellan dem vore sammanbundna. Transitionelementen som är sammanbundna genom att de alla har att göra med ihopsamlandet av byggmaterial till bon, är kursiverade:

(1:10) Gråsparvarne (B, Th) höllo på att *samla upp* (K, TrPr, Tr) skräp, som de sedan gömde under takpannorna på navigationsskolans hus (S, RhPr)*; (1:11) de (b, B, Th) *drogos* (K, TrPr, Tr) om spillror av rakethylsor från sista höstfyrverkeriet (S, RhPr), (1:12) de (b, B, Th) *plockade* (K, TrPr, Tr) halmen (S, Rh) från unga träd som året förut sluppit ur skolan på Rosendal (YS, RhPr)* (1:13) – och allting (S, RhPr) sågo (K, TrPr, Tr) de (b, B, Th)! (1:14) De (b, B, Th) *hittade* (K, TrPr, Tr) barège-lappar (S, Rh) i bersåer (YS, RhPr) (1:15) och kunde (K, TrPr, Tr) mellan stickorna på en bänkfot (Set, Th) *draga fram* (K, TrPr, Tr) hårtappar efter hundar, som icke slagits där sedan Josefinadagen i fjor (S, RhPr)*.

Det här tyder alltså på att det i textstycken med kedjor av temauppreppningar också finns semantiska samband mellan de icke-tematiska elementen. Samtidigt som ett sådant samband egentligen inte torde vara särskilt förvånande, är det mycket osäkert om det här sambandet är mer allmänt gällande, då texttypen tillsammans med uppenbara stilistiskt medvetna drag gör att stycket skiljer sig från mycket annan text.

7. Diskussion

I det undersökta materialet visade det sig att när de tematiska elementen i flera sammanhängande fält har ett samband, så har också de icke-tematiska elementen i dessa fält ett samband. Detta var resultatet av försöket att besvara uppsatsens stora frågeställning, nämligen vad FSP kunde bidra med till förståelsen av textbindning. I detta kapitel kommer jag till att börja med diskutera dessa resultat närmare, och främst titta på det samband mellan satsnivå och textnivå som jag anser kan påvisas i det analyserade materialet genom FSP-analysen. Därefter kommer jag att gå in något på uppsatsens syfte som dock har med huvudsyftet att göra, nämligen att diskutera vad jag anser vara lämpliga tillämpningsområden för FSP-teorin, samt rikta viss kritik mot delar av teorin.

7.1. Sambandet mellan sats- och textnivå

I kapitel 6 redovisade jag de sätt jag funnit att jag kan applicera Firbas på textbindning i det analyserade materialet. Där visar jag hur huvudsakligen tematiska element fungerar för att hålla samman texten, men även hur icke-tematiska element kan ha samband *på grund av* de tematiska elementens samband.

Firbas' variant av FSP behandlar främst satser, och är alltså inte huvudsakligen konstruerad för att analysera textbidning. Poängen med att applicera Firbas på en nivå den egentligen inte är avsedd för, textnivån, är ett se om han kan bidra till att skapa en större förståelse för det samband som finns mellan sats- och textnivå.

I kapitel 6 visar jag de sätt jag funnit att tematiska element hänger samman med varandra och hur icke-tematiska element också kan hänga samman med varandra. Det jag ska diskutera i det här avsnittet, är vad man kan få ut av de resultat jag presenterar i kapitel 6. Jag menar att jag i det analyserade materialet funnit och kunnat påvisa att det finns ett samband mellan satsnivå och textnivå som formellt kan analyseras, i form av att olika delar av satsen hänger samman med varandra på textnivå.

På satsnivå har textens tematiska element funktionen av att vara distributionsfältets tolkningsmässiga utgångspunkt. Detta innebär rent faktiskt, att temat mycket riktigt är ”det som satsen handlar om” (SAG 4:431). Skälet till att jag valt att undvika det här uttrycket, är att det, även om det beskriver vad tema är, inte är en entydig formell definition med fasta kriterier, vilket är vad jag eftersökt. Firbas har just vissa kriterier som används som utgångspunkt för att komma fram till ”det som satsen handlar om” och ”det som utsägs om temat” (SAG 4:431). Firbas (1992:73) säger detta uttryckligen:

It may have been observed that in delimiting the theme I have not had recourse to the notion of 'aboutness'. This does not mean that I do not subscribe to the view that the theme expresses what the message conveyed is to be about. But the 'aboutness' feature is not the starting point of my delimitation of the theme; it is its outcome that singles out the elements that convey the theme and bear the 'aboutness' feature.

Med andra ord, så är *tema* just ”det som satsen handlar om”, men att komma fram till vilka språkliga element som är detta är analysens slutpunkt, och inte dess startpunkt. Motsvarande resonemang med *rema* som ”det som utsägs om temat” och som satsens tolkningsmässiga slutpunkt, gäller.

Med detta sagt, bör det stå klart vad som menas med *tema* och *rema* och det torde under uppsatsens gång ha blivit klart hur man kommer fram till vad som är vad, men vad jag vill diskutera i det här avsnittet är alltså: Hur fungerar tema och icke-tema på textnivå?

Om vi tittar på de två typer av temasamband som presenteras i avsnitt 6.1. och 6.2., *temaproggression* och *temaupprepning*, ser vi ett samband mellan de tematiska elementen på textnivå. På satsnivå fungerar tema definitionsmässigt som det som distributionsfältet handlar om. På textnivå, i detta material, fungerar de tematiska elementen tillsammans för att bygga upp det som texten handlar om. Jag menar alltså att de tematiska elementen i det undersökta materialet tillsammans bildar ett slags ”text-tema”, som bygger upp ”det texten handlar om”.

Om man tar textstycket från (1:10) till (1:15) som ett exempel (se avsnitt 6.4. och bilaga 2), är *Gråsparvarne* kontinuerligt tema i varje fält, dvs. varje fält handlar om *Gråsparvarne*. Detta leder naturligt till att det texten handlar om, också är *Gråsparvarne*. De icke-tematiska elementen i sin tur, fungerar för att i varje fält predicera någonting om temat – detta leder till att de icke-tematiska elementen sammantagna på textnivå, fungerar för att predicera *flera olika saker* om text-temat. Detta leder mig till att i delar av det undersökta materialet kunna tala om ett

”text-remat”, som bygger upp texten genom att vara ”det som sägs om det texten handlar om”. Vi kan i detta stycke iaktta att text-temat kontinuerligt är en och samma referent och att text-remat är flera olika referenter, som alla har gemensamt att de har att göra med gråsparvarnas bobyggande. Text-remat är alltså inte lika homogent som text-temat i det här stycket.

Ett annat ställe i materialet där en kedja temaupprepningar finns, är fält (2:2) till (2:10) (se avsnitt 6.2. och bilaga 2). Samma förhållande gäller där: alla tematiska element som är en del av upprepningen, har samma referent, *hela kvastar av strålar*. Alla rematiska element som hör till de fält som hör till kedjan av upprepningar, har gemensamt att de är platser i Stockholm dit solstrålarna når. Detsamma gäller (2:11) till (2:23) (se bilaga 2), där det istället är *vinden* som är temat som progredierar och upprepas, och de rematiska elementen alla har gemensamt att de är platser i Stockholm dit vinden kommer.

Det jag med andra ord menar, är att i de textstycken där temaprogessioner och temaupprepningar förekommer i det undersökta materialet, kan man tala om ett ”text-tema” och ett ”text-remat”, som motsvarar ”det texten handlar om” respektive ”det som sägs om det texten handlar om”. Text-temat är homogent och har samma eller nästan samma referent hela tiden. Text-remat är heterogent och har inte samma referent, men elementen bildar däremot ett nätverk av semantiska samband.

Det är utifrån detta ytterst begränsade material omöjligt att säkert säga om detta är någonting mer allmängiltigt, eller om det bara är ett fenomen som kan tillskrivas medvetna stilgrepp från Strindbergs sida. Att det skulle röra sig om detta senare, snarare än det förra, anser jag för närvarande vara mer troligt, då de långa strängar med temaupprepningar där fenomenet text-remat är väldigt speciella, och uppenbart stilistiskt markerade. Det vore emellertid intressant att undersöka ett större material med mer spridning över texttyper, genrer och skribenter, för att se om det finns någon grund för att tro att text-tema och text-remat kan vara mer allmänt gällande fenomen.

7.2. Tillämpningsområden för FSP och Firbas

FSP-teorin har som mål att säga någonting om hur människor faktiskt använder språket och säga någonting om funktionen hos olika delar av satser och yttranden i kommunikation. För att uppnå dessa mål tar FSP sin utgångspunkt i en teori om hur olika språkliga aspekter tillsammans

verkar för att skapa funktion i en kontext, till skillnad från en ansats där man utgår från kommunikationsdeltagarna, dvs. människorna och hur de själva uppfattar kommunikativa funktioner. Med andra ord har FSP ett strukturellt sätt att betrakta funktion, samtidigt som det har ett funktionellt sätt att betrakta struktur, vilket gör att FSP är ett icke-pragmatiskt sätt att betrakta någonting i allra högsta grad pragmatiskt, nämligen vårt naturliga språk i användning.

Det är i grund och botten det här sättet att betrakta den ena änden av en skala med redskapen och linserna från den andra änden jag anser vara FSP-teorins största styrka, samtidigt som det är dess största svaghet: Genom att betrakta funktion strukturellt kan FSP tänkas vara en väg att ytterligare förstå sambandet som råder mellan form och funktion, men den oundvikliga frågan som måste ställas är: Går det att betrakta kommunikation strukturellt på det sätt FSP-teorin gör, utan att man i analysen applicerar strukturer som helt enkelt inte finns där, utan som bara framtvings av utgångspunkten man valt?

Firbas behandlar satsen som största enhet, vilket gör att hans teori alltså inte har som ursprungligt syfte att säga någonting om en text som helhet. Skälet till att jag trots detta valt att använda Firbas för att analysera textbindning (vilket kapitel 6 och 7 förhoppningsvis demonstrerat kan vara fruktbart), är till stor del att Firbas teori är ett redskap för att analysera *kommunikation*, en analysaspekt jag menar är helt nödvändig för en analys av många aspekter av textbindning. Men, för att vara en teori som gör anspråk på att analysera hur satser fungerar i kommunikation, spelar kontext en förvånansvärt liten roll. Detta beror på att kontextbegreppet i FSP är extremt snävt (se ovan avsnitt 5.1.), exempelvis i jämförelse med kontextbegreppen inom de flesta samtalsanalytiska skolor (se Norrby 2004:41-43).

Även FSP:s kontextbegrepp är, i likhet med teorins utgångspunkt, ett tveeggat svärd: Genom att starkt avgränsa kontextbegreppet till att i princip uteslutande innefatta koreferentiella språkliga element i en mycket liten språklig kontext, så får man å ena sidan en relativt entydig och framför allt lätthanterlig kontext, men å andra sidan en kontext som utesluter så mycket att jag faktiskt måste ifrågasätta om det fortfarande kan benämnas kontext över huvud taget, eller om det inte vore mer passande att istället kalla det exempelvis ”koreferensförhållanden mellan distributionsfält”.

Det som slutligen gör att jag anser att Firbas teori kan vara meningsfull att använda för att analysera textbindning är två saker: För det första är FSP en teori som analyserar kommunikation, vilket jag menar är en nödvändig del av att analysera textbindning. För det andra

är Firbas variant en teori som är utformad för att analysera satser, vilket gör att man, vid en applikation av teorin på en text, formellt kan påvisa samband mellan satsnivå och textnivå.

Litteraturförteckning

- Ekerot, Lars-Johan 1979: Syntax och informationsstruktur. I: Hyltenstam, Kenneth (utg.), *Svenska i invandrarperspektiv*. Lund: LiberLäromedel.
- Ekerot, Lars-Johan 1995. *Ordföljd, tempus, bestämdhet: föreläsningar om svenska som andraspråk*. Malmö: Gleerup.
- Hakulinen, Auli et al. 2004. *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Firbas, Jan 1992. *Functional sentence perspective in written and spoken communication*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Norrby, Catrin 2004. *Samtalsanalys. Så gör vi när vi pratar med varandra*. Lund: Studentlitteratur.
- Strindberg, August 1993 (urspr. 1879). *Röda Rummet*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson 1999. *Svenska Akademiens Grammatik*. Stockholm: Norstedts.

Bilaga 1

FÖRSTA KAPITLET

Stockholm i fågelperspektiv

Det var en afton i början av maj. Den lilla trädgården på Mosebacke hade ännu icke blivit öppnad för allmänheten, och rabatterna voro ej uppgrävda; snödropparne hade arbetat sig upp genom fjolårets lövsamlingar och höllo just på att sluta sin korta verksamhet för att lämna plats åt de ömtåligare saffransblommorna, vilka tagit skydd under ett ofruktsamt päronträd; syrenerna väntade på sydlig vind för att få gå i blom, men lindarne bjödo ännu kärleksfilter i sina obrustna knoppar åt bofinkarne, som börjat bygga sina lavklädda bon mellan stam och gren; ännu hade ingen mänskofot trampat sandgångarne sedan sista vinterns snö gått bort, och därför levdes ett obesvärat liv därinne av både djur och blommor. Gråsparvarne höllo på att samla upp skräp, som de sedan gömde under takpannorna på navigationsskolans hus; de drogos om spillror av rakethylsor från sista höstfyrverkeriet, de plockade halmen från unga träd som året förut sluppit ur skolan på Rosendal – och allting sågo de! De hittade barège-lappar i bersåer och kunde mellan stickorna på en bänkfot draga fram hårtappar efter hundar, som icke slagits där sedan Josefinadagen i fjor. Där var ett liv och ett kiv.

Men solen stod över Liljeholmen och sköt hela kvastar av strålar mot öster; de gingo genom rökarne från Bergsund, de ilade fram över Riddarfjärden, klättrade upp till korset på Riddarholmskyrkan, kastade sig över till Tyskans branta tak, lekte med vimplarne på skeppsbrobåtarne, illuminerade i fönstren på stora Sjötullen, eklärerade Lidingöskogarne och tonade bort i ett rosenfärgat moln, långt, långt ut i fjärran där havet ligger. Och därifrån kom vinden, och hon gjorde samma färd tillbaka genom Vaxholm, förbi fästningen, förbi Sjötullen, utmed Siklaön, gick in bakom Hästholmen och tittade på sommarnöjena; ut igen, fortsatte och kom in i Danviken, blev skrämnd och rusade av utmed södra stranden, kände lukten av kol, tjära och tran, törnade mot Stadsgården, for uppför Mosebacke, in i trädgården och slog emot en vägg. I detsamma öppnades väggen av en piga, som just rivit bort klistringen på innanfönstren; ett förfärligt os av stekflott, ölskvättar, granris och sågspån störtade ut och fördes långt bort av vinden, som nu, medan köksan drog in den friska luften genom näsan, passade på att gripa fönstervadden, som var beströdd med paljetter och berberisbär och törnrosblad, och började en ringdans utefter gångarne, i

vilken snart gråsparvarne och bofinkarne deltog, då de sålunda sågo sina bosättningsbekymmer till stor del undanröjda.

Emellertid fortsatte köksan sitt arbete med innanfönsterna och inom några minuter hade dörren från källarsalen till verandan blivit öppnad och ut i trädgården trädde en ung herre, enkelt men fint klädd. Hans ansikte företedde intet ovanligt, men där låg en sorg och en ofrid i hans blickar, som dock försvunno, då han, utkommen från den trånga källarsalen, möttes av den öppna horisonten. Han vände sig mot vindsidan, knäppte upp överrocken och tog några fulla andetag, vilka tycktes lätta hans bröstkorg och sinne. Därpå började han vandra fram och åter utmed barriären, som skiljer trädgården från branterna åt sjön.

Långt nere under honom bullrade den nyvaknade staden, ångvincharne snurrade nere i stadsgårdshamnen, järnstängerna skramlade i järnvågen, slussvaktarnes pipor visslade, ångbåtarna vid Skeppsbron ångade, Kungsbäcksomnibussarne hoppade skallrande fram på den kullriga stenläggningen; stoj och hojt i fiskargången, segel och flaggor som fladdrade ute på strömmen, måsarnes skri, horns signaler från Skeppsholmen, gevärsrop från Södermalmstorg, arbetshjonens klapprande med träskorna på Glasbruksgatan, allt gjorde ett intryck av liv och rörlighet, som tycktes väcka den unge herrens energi, ty nu hade hans ansikte antagit ett uttryck av trots och levnadslust och beslutsamhet, och då han lutade sig över barriären och såg ner på staden under sina fötter, var det som om han betraktade en fiende; hans näsborrar vidgades, hans ögon flammade och han lyfte sin knutna hand, som om han velat utmana den stackars staden eller hota den.

Nu ringde det sju i Katarina, och Maria sekunderade med sin mjältsjuka diskant, och Storkyrkan och Tyskan fyllde i med sina basar, och hela rymden dallrade snart av ljudet från alla stadens sjuklockor; men när de tystnat, den ena efter den andra, hördes ännu långt i fjärran den sista sjunga sin fridfulla aftonsång; den hade en högre ton, en renare klang och ett hastigare tempo än de andra – ty den har så! Han lyssnade och sökte utröna varifrån ljudet kom, ty det syntes väcka minnen hos honom. Då blev hans min så vek och hans ansikte uttryckte den smärta, som ett barn erfar då det känner sig vara lämnat ensamt. Och han var ensam, ty hans far och mor lågo borta på Klara kyrkogård, därifrån klockan ännu hördes, och han var ett barn, ty han trodde ännu på allt, både sant och sagor.

Bilaga 2

(1) FÖRSTA KAPITLET

(2) *Stockholm i fågelperspektiv*

(1:1) Det (Set, Th) var (P, TrPr) en afton (F, B; Rh) i början av maj (K, RhPr). (1:2) Den lilla trädgården på Mosebacke (B, Th) hade (TaK, TrPr, Tr) ännu (TrPro) icke (TrPro) blivit (TaK, TrPr, Tr) öppnad (K, Rh) för allmänheten (S, RhPr), (1:3) och rabatterna (B, Th) voro (TaK, TrPr) ej (TrPro) uppgrävda (K, RhPr); (1:4) snödropparne (B, Th) hade arbetat sig upp (K, TrPr, Tr) genom fjolårets lövsamlingar (S, RhPr) (1:5) och höllo (K, TrPr, TrPr) just (TrPro) på att sluta (K, TrPr, TrPr) sin korta verksamhet (S, Rh) för att lämna plats åt de ömtåligare saffransblommorna, vilka tagit skydd under ett ofruktsamt päronträd (YS, RhPr)*; (1:6) syrenerna (B, Th) väntade (K, TrPr, Tr) på sydlig vind (S, Rh) för att få gå i blom (YS, RhPr)*, (1:7) men lindarne (B, Th) bjödo (K, TrPr, Tr) ännu (TrPro) kärleksfilter (S, Rh) i sina obrustna knoppar (YS, Rh) åt bofinkarne, som börjat bygga sina lavklädda bon mellan stam och gren (YS2, RhPr)*; (1:8) ännu (TrPro) hade (K, TrPr, Tr) ingen mänskofot (B, Th) trampat (K, TrPr, Tr) sandgångarne (S, Rh) sedan sista vinterns snö gått bort (YS, RhPr)*, (1:9) och därför (b, Set, Th) levdes (K, TrPr, Tr) ett obesvärat liv (B, Th) därinne (b, Set, Th) av både djur och blommor (S, RhPr). (1:10) Gråsparvarne (B, Th) höllo på att samla upp (K, TrPr, Tr) skräp, som de sedan gömde under takpannorna på navigationsskolans hus (S, RhPr)*; (1:11) de (b, B, Th) drogos (K, TrPr, Tr) om spillror av rakethylsor från sista höstfyrverkeriet (S, RhPr), (1:12) de (b, B, Th) plockade (K, TrPr, Tr) halmen (S, Rh) från unga träd som året förut sluppit ur skolan på Rosendal (YS, RhPr)* (1:13) – och allting (S, RhPr) sågo (K, TrPr, Tr) de (b, B, Th)! (1:14) De (b, B, Th) hittade (K, TrPr, Tr) barège-lappar (S, Rh) i bersåer (YS, RhPr) (1:15) och kunde (K, TrPr, Tr) mellan stickorna på en bänkfot (Set, Th) draga fram (K, TrPr, Tr) hårtappar efter hundar, som icke slagits där sedan Josefinadagen i fjor (S, RhPr)*. (1:16) Där (b, Set, Th) var (P, TrPr) ett liv och ett kiv (F, RhPr).

(2:1) Men solen (B, Th) stod (K, TrPr, Tr) över Liljeholmen (S, RhPr) (2:2) och sköt (K, TrPr, Tr) hela kvastar av strålar (S, Rh) mot öster (YS, RhPr); (2:3) de (b, B, Th) gingo (K, TrPr, Tr) genom rökarne från Bergsund (S, RhPr), (2:4) de (b, B, Th) ilade fram (K, TrPr, Tr) över Riddarfjärden (S, RhPr), (2:5) klättrade upp (K, TrPr, Tr) till korset på Riddarholmskyrkan (S, RhPr), (2:6) kastade sig över (K, TrPr, Tr) till Tyskans branta tak (S, RhPr), (2:7) lekte (K, TrPr, Tr) med vimplarne

(S, Rh) på skeppsbrobåtarna (YS, RhPr), (2:8) illuminerade (K, TrPr, Tr) i fönstren (S, Rh) på stora Sjtullen (YS, RhPr), (2:9) eklärerade (K, TrPr, Tr) Lidingöskogarna (S, RhPr) (2:10) och tonade bort (K, TrPr, Tr) i ett rosenfärgat moln, långt, långt ut i fjärran där havet ligger. (2:11) Och därifrån (Set, Th) kom (P, TrPr, Tr) vinden (F, RhPr), (2:12) och hon (b, B, Th) gjorde (K, TrPr, Tr) samma färd (S, Rh) tillbaka (YS, RhPr) genom Vaxholm (YS2, Rh), förbi fästningen (YS3, Rh), förbi Sjtullen (YS4, Rh), utmed Siklaön (YS5, RhPr), (2:13) gick in (K, TrPr, Tr) bakom Hästholmen (S, RhPr) (2:14) och tittade (K, TrPr, Tr) på sommarnöjena (S, RhPr); (2:15) ut igen, (2:16) fortsatte (2:17) och kom in (K, TrPr, Tr) i Danviken (S, RhPr), (2:18) blev (TaK, TrPr, Tr) skrämmd (K, RhPr) (2:19) och rusade av (K, TrPr, Tr) utmed södra stranden (S, RhPr), (2:20) kände (K, TrPr, Tr) lukten (S, Rh) av kol (YS, Rh), tjära (YS2, Rh) och tran (YS3, RhPr), (2:21) törnade (K, TrPr, Tr) mot Stadsgården (S, RhPr), (2:22) for (K, TrPr, Tr) uppför Mosebacke (S, Rh), in i trädgården (YS, RhPr) (2:23) och slog emot (K, TrPr, Tr) en vägg (S, RhPr). (2:24) I detsamma (Set, Th) öppnades (K, TrPr, Tr) väggen (b, B, Th) av en piga, som just rivit bort klistringen på innanfönstren (S, RhPr)*; (2:25) ett förfärligt os av stekflott, ölskvättar, granris och sågspån (F, RhPr) störtade ut (P, TrPr, Tr) (2:26) och fördes (K, TrPr, Tr) långt bort (S, Rh) av vinden, som nu, medan köksan drog in den friska luften genom näsan, passade på att gripa fönstervadden, som var beströdd med paljetter och berberisbär och törnrosblad (YS, RhPr)*, (2:27) och började (K, TrPr, Tr) en ringdans (S, Rh) utefter gångarna (Set, Th), i vilken snart gråsparvarne och bofinkarne deltog, då de sålunda sågo sina bosättningsbekymmer till stor del undanröjda (YS, RhPr)*.

(3:1) Emellertid fortsatte (K, TrPr, Tr) köksan (b, B, Th) sitt arbete (S, Rh) med innanfönsterna (YS, RhPr) (3:2) och inom några minuter (Set, Th) hade (TaK, TrPr, Tr) dörren från källarsalen till verandan (B, Th) blivit (TaK, TrPr, Tr) öppnad (K, RhPr) (3:3) och ut i trädgården (Set, Th) trädde (P, TrPr, Tr) en ung herre, enkelt men fint klädd (F, RhPr). (3:4) Hans ansikte (B, Th) företedde (K, TrPr, Tr) intet ovanligt (S, RhPr), (3:5) men där (b, Set, Th) låg (K, TrPr, Tr) en sorg och en ofrid (B, Rh) i hans blickar (Set, Th), som dock försvunno, då han, utkommen från den trånga källarsalen, möttes av den öppna horisonten (S, RhPr)*. (3:6) Han (b, B, Th) vände sig (K, TrPr, Tr) mot vindsidan (S, RhPr), (3:7) knäppte upp (K, TrPr, Tr) överrocken (S, RhPr) (3:8) och tog (K, TrPr, Tr) några fulla andetag, vilka tycktes lätta hans bröstorg och sinne (S, RhPr)*. (3:9) Därpå började (K, TrPr, Tr) han

(b, B, Th) vandra (K, TrPr, Tr) fram och åter utmed barriären, som skiljer trädgården från branterna åt sjön (YS2, RhPr)*.

(4:1) Långt nere under honom (Set, Th) bullrade (K, TrPr, Tr) den nyvaknade staden (B, RhPr), (4:2) ångvincharne (B, Th) snurrade (K, TrPr, RhPr) nere i stadsgårdshamnen (Set, Th), (4:3) järnstängerna (B, Th) skramlade (K, TrPr, RhPr) i järnvågen (Set, Th), (4:4) slussvaktarnes pipor (B, Th) visslade (K, TrPr, RhPr), (4:5) ångbåtarne (B, Th) vid Skeppsbron (Set, Th) ångade (K, TrPr, RhPr), (4:6) Kungsbäckssomnibussarne (B, Th) hoppade (K, TrPr, Tr) skallrande (S, Rh / Set, Th) fram (K, TrPr, Tr) på den kullriga stenläggningen (YS, RhPr / Set, Th); (4:7) stoj och hojt i fiskargången, (4:8) segel och flaggor (B, TrPr, Tr) som fladdrade ute på strömmen (K, RhPr)*, (4:9) måsarnes skri, (4:10) horns signaler från Skeppsholmen, (4:11) gevärsrop från Södermalmstorg, (4:12) arbetshjonens klapprande med träskorna på Glasbruksgatan, (4:13) allt (b, B, Th) gjorde (K, TrPr, Tr) ett intryck av liv och rörlighet, som tycktes väcka den unge herrens energi, ty nu hade hans ansikte antagit ett uttryck av trots och levnadslust och beslutsamhet (S, RhPr)*, (4:14) och då han lutade sig över barriären och såg ner på staden under sina fötter (Set, Th)*, var (TaK, TrPr) det (Set, Th) som om han betraktade en fiende (K, RhPr)**; (4:15) hans näsborrar (B, Th) vidgades (K, TrPr, RhPr), (4:16) hans ögon (B, Th) flammade (K, TrPr, RhPr) (4:17) och han (b, B, Th) lyfte (K, TrPr, Tr) sin knutna hand (S, Rh), som om han velat utmana den stackars staden eller hota den (YS, RhPr)*.

(5:1) Nu (Set, Th) ringde (K, TrPr, Tr) det (Set, Th) sju (S, Rh) i Katarina (YS, RhPr), (5:2) och Maria (B, Th) sekunderade (K, TrPr, Tr) med sin mjältsjuka diskant (S, RhPr), (5:3) och Storkyrkan och Tyskan (B, Th) fyllde i (K, TrPr, Tr) med sina basar (S, RhPr), (5:4) och hela rymden (B, Th) dallrade (K, TrPr, Tr) snart (TrPro) av ljudet från alla stadens sjuklockor (S, RhPr); (5:5) men när de tystnat, den ena efter den andra (Set, Th)*, hördes (K, TrPr, Tr) ännu (TrPro) långt i fjärran (Set, Th) den sista (b, B, Th) sjunga (K, TrPr, Tr) sin fridfulla aftonsång (S, RhPr); (5:6) den (b, B, Th) hade (K, TrPr, Tr) en högre ton (S, Rh), en renare klang (YS, Rh) och ett hastigare tempo (YS2, Rh) än de andra (YS3, Rh) (5:7) – ty den (b, B, Th) har (TaK, TrPr, RhPr) så (b, K, Th)! (5:8) Han (b, B, Th) lyssnade (K, TrPr, RhPr) (5:9) och sökte utröna (K, TrPr, Tr) varifrån ljudet kom (S, Rh)*, ty det syntes väcka minnen hos honom (YS, RhPr)**. (5:10) Då (Set, Th) blev (TaK, TrPr, Tr) hans min (B, Th) så vek (K, RhPr) (5:11) och hans ansikte (B, Th) uttryckte (K, TrPr, Tr) den smärta, som ett barn erfar då det känner sig vara lämnat ensamt (S, RhPr)*. (5:12) Och han (b, B, Th) var (TaK, TrPr, Tr) ensam

(K, Rh), ty hans far och mor lågo borta på Klara kyrkogård, därifrån klockan ännu hördes (S, RhPr)*, (5:13) och han (b, B, Th) var (TaK, TrPr, Tr) ett barn (K, Rh), ty han trodde ännu på allt, både sant och sagor (S, RhPr)*.